

Міністерство освіти і науки України

Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя

Факультет філології, історії та політико-юридичних наук

Кафедра всесвітньої історії та міжнародних відносин

ОПП «Міжнародні відносини і культурна дипломатія»

291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації і регіональні студії»

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття освітнього ступеня магістр

**«М'ЯКА СИЛА» ПУБЛІЧНОЇ ДИПЛОМАТІЇ США У СВІТОВІЙ
ПОЛІТИЦІ ПОСТЫПОЛЯРНОГО ПЕРІОДУ**

Студента Тимченка Олександра Анатолійовича.

Науковий керівник Мицик

Лариса Миколаївна кандидат

історичних наук, доцент

Рецензенти:

Шевчук Олександр Володимирович,

доктор політичних наук, професор

Бойко Олександр Дмитрович

доктор політичних наук, професор

Допущено до захисту

Завідувач кафедри _____

Ніжин - 2023 рік

ЗМІСТ

Вступ	3
Розділ 1. Публічна дипломатія: теоретико-методологічні засади та стан наукового дослідження.....	8
1.1 Сутність та генезис публічної дипломатії.....	8
1.2 Зарубіжна традиція концептуалізації та аналізу публічної дипломатії	14
1.3 Українські дослідження публічної дипломатії.....	25
1.4. Джерельна база вивчення публічної дипломатії США	30
Розділ 2. Роль публічної дипломатії США у просуванні демократії у світі у постбіполярний період.....	33
2.1 Інституційний вимір публічної дипломатії США.....	33
2.2 Публічна дипломатія США як складова глобальної стратегії демократизації.....	43
2.3 Публічна дипломатія США на пострадянському просторі.....	54
Розділ 3. Публічна дипломатія США як засіб підтримки демократії та громадянського суспільства в Україні.....	60
3.1 Особливості стратегії США щодо демократизації українського суспільства в період розбудови незалежної держави.....	60
3.2 Роль публічної дипломатії США в підтримці боротьби України проти російської агресії.....	68
Висновки.....	76

Список використаних джерел і літератури.....	79
--	----

ВСТУП

Актуальність дослідження. Сьогодні держави прагнуть різними засобами нарощувати свій вплив у світовій політиці, формувати позитивний національний бренд на міжнародній арені та досягати вагомих результатів у транскордонному співробітництві та колективному розв'язанні глобальних проблем. Одним із потужних інструментів реалізації цих цілей виступає публічна дипломатія, вивчення якої особливо актуалізується для України в умовах гібридної, а нині й відкритої збройної російської агресії, адже публічна дипломатія відіграє провідну роль у забезпеченні підтримки боротьби нашої держави та її євроатлантичного курсу міжнародною громадськістю. Оскільки США мають вагомий історичний досвід протистояння радянській пропаганді, яка за суттю аналогічна сучасній російській інформаційно-пропагандистській агресії проти України, аналіз інституційної структури, інструментарію та змістового наповнення американської публічної дипломатії набуває підвищеної актуальності.

Дослідження публічної дипломатії США як засобу просування демократії та підтримки громадянського суспільства за кордоном мають потужну традицію, яка, проте, потребує систематизації та фокусу на місці України у цій стратегії. Це зумовлює наукову актуальність теми магістерської роботи.

Мета дослідження – систематизувати наукову концептуалізацію публічної дипломатії як інструменту «м'якої сили» держави у сучасних міжнародних відносинах та визначити специфіку використання Сполученими Штатами Америки засобів публічної дипломатії у глобальній стратегії демократизації.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі *завдання*:

- проаналізувати теоретико-методологічні засади та стан вивчення концепції «публічна дипломатія» в зарубіжній та українській міжнародно-політичній науці;
- дослідити інституційну структуру публічної дипломатії США та оцінити її ефективність;
- простежити еволюцію публічної дипломатії США в контексті глобальної стратегії підтримки демократії у постбіполярний період;
- визначити особливості публічної дипломатії США з просування демократії на пострадянському просторі в цілому і в Україні зокрема.

Об'єкт дослідження – публічна дипломатія як інструмент «м'якої сили» держави у світовій політиці.

Предмет дослідження – публічна дипломатія США як складова їх глобальної стратегії демократизації.

Хронологічні межі дослідження охоплюють другу половину ХХ ст. – першу чверть ХХІ століття, тобто період «холодної війни» та постбіполярний період. Саме в цей період активно формується стратегія публічної дипломатії США як наддержави та глобального лідера боротьби за демократію, відбувається її еволюція від знаряддя політичної пропаганди у протистоянні комунізму до інструменту «м'якої сили» в сучасному світі.

Методологія і методи. В процесі здійснення магістерського дослідження автор дотримувався загальнонаукових принципів детермінізму, історизму, об'єктивізму, системності та інших. Кожен із цих принципів фокусується на окремій, але синергетично пов'язаній і значущій контентній частині предмету дослідження – публічній дипломатії США як цілісній системі та органічній складовій міжнародних відносин.

Принципи детермінізму та багатофакторності передбачають аналіз повного спектру об'єктивних та суб'єктивних чинників формування публічної

дипломатії США щодо певних країн та регіонів, а принцип історизму - врахування зумовленості та змінності її характеру і результатів у конкретноісторичному контексті. Принцип об'єктивізму вимагає від автора опори на потужну джерельну базу та врахування наукової традиції проблематики магістерської роботи, а принцип наукової неупередженості - безстороннього ставлення до фактів, формулювання власних висновків з урахуванням досягнень її попереднього дослідження, зокрема, концептів «м'якої сили», глобалізації, демократизації тощо. Аналіз концептуалізації публічної дипломатії вітчизняними та зарубіжними науковцями спирався на термінологічний принцип, принципи плюралізму, всебічності та наступності. Принцип системності дозволив визначити стратегію наукового дослідження. Застосування системного принципу дало змогу оцінити та визначити місце публічної дипломатії у глобальній зовнішньополітичній стратегії США, її взаємозв'язок з іншими інструментами просування американських національних інтересів на міжнародній арені.

Методологічною основою магістерського дослідження стали такі підходи теорії міжнародних відносин як системний підхід, діалектичний підхід, інституційний підхід, структурно-функціональний підхід, ціннісний підхід, емпіричний підхід, історико-прогностичний підхід, раціональний підхід. Зокрема, системний підхід уможливив розгляд публічної дипломатії в межах загальної стратегії зовнішньої політики США, а також акцентував системний характер діяльності американського уряду у застосуванні інструментів публічної дипломатії. Діалектичний підхід полягає у сприйнятті міжнародних відносин як «динамічної системи, що перебуває в стані руху та розвитку, зумовленому її внутрішніми суперечностями, у постійній зміні форм і типів» [88]. Використання інституційного підходу дозволило презентувати основні установи та організації, відповідальні за формування засад та реалізацію публічної дипломатії США.

Структурно-функціональний підхід забезпечив оцінку ефективності координації інструментів публічної дипломатії США, розробки і реалізації відповідних рішень в національних, регіональних та глобальному контекстах.

У дослідженні використовувалися також загальнонаукові методи: аналіз і синтез, абстрагування та узагальнення, класифікація та систематизація матеріалу. Аналіз динаміки публічної дипломатії США здійснювався за допомогою історико-генетичного та проблемно-хронологічного методів. Порівняльний метод дозволив розкрити специфічні інструменти, досягнення і прорахунки публічної дипломатії США в різних політичних та географічних контекстах. Під час роботи з матеріалами електронних ЗМІ застосовувався також спеціальний метод - контент-аналіз.

Використання вказаної системи принципів, підходів та методів дослідження теорії міжнародних відносин забезпечило формування цілісного уявлення щодо об'єкту та предмету магістерського дослідження та валідність висновків.

Наукову *новизну* дослідження зумовлює відсутність в українській міжнародно-політичній науці спеціальних робіт щодо особливостей американського підходу до підтримки демократичних трансформацій, вибору форм і методів публічної дипломатії для досягнення політичних цілей США в Україні та оцінки ступеня їх ефективності.

Магістерська робота пройшла *наукову апробацію* в формі доповідей на двох конференціях та двох публікацій:

1. Тимченко Олександр. Публічна дипломатія США як інструмент підтримки демократії та громадянського суспільства в Україні . *Вісник студентського наукового товариства* [електронне видання]: збірник наукових праць студентів, магістрантів і аспірантів / за заг. ред. О. В. Мельничука.

Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2023. Вип. 28. 254 с. с.84-87 URL:

http://www.ndu.edu.ua/storage/styd_visnuk/visnuk_stud_tov_28_2023.pdf

2. Тимченко О. А. Публічна дипломатія як інструмент просування «м'якої сили». *Публічна дипломатія в умовах сучасних глобальних викликів і загроз*. Збірник матеріалів міжнародної науково-практичної онлайнконференції Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2023. 99 с. С. 17-21. URL: <http://lib.ndu.edu.ua/dspace/handle/123456789/2990>

Матеріали магістерської роботи можуть бути використані при розробці та викладанні курсів з теорії та практики дипломатії, громадської дипломатії, культурної дипломатії, міжнародної інтеграції.

Структура магістерської роботи включає вступ, 3 розділи, 9 підрозділів, висновки та список використаних джерел та літератури, що складається зі 140 найменувань українською та англійською мовами.

РОЗДІЛ 1 ПУБЛІЧНА ДИПЛОМАТІЯ: ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ТА СТАН НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1. Сутність та генезис публічної дипломатії.

Поняття публічної дипломатії, теоретично обґрунтоване у працях провідних експертів та науковців, продовжує еволюціонувати відповідно до новітніх трендів світової політики та міжнародного співробітництва.

Попри багаторічну історію публічної дипломатії як феномену зовнішньої політики держав, дискусії щодо її сутності, змістових та інструментальних складових у науковому та експертному середовищі точаться дотепер.

Окремі дослідники пропонують починати відлік часу появи поняття з публікації у 1856 р. у британській «Таймс» статті, присвяченої діяльності президента США Ф. Пірса. У ній зазначалося: «Американські державні діячі мають пам'ятати, якщо їм потрібно справити, як вони задумали, певне враження на нас, то вони мають стати прикладом для власного народу, і така публічна дипломатія стане найбільш дієвим для цього способом» [91, с.11].

Концепт «публічна дипломатія» був уведений у політико-дипломатичний дискурс наприкінці Першої світової війни як альтернатива таємній, закулісній дипломатії, хоча вперше в такому розумінні його вжив конгресмен США Семюель Кокс ще у 1871 р. Д. Дубов вважає, що США завжди були одним із «драйверів» публічної дипломатії у світі [91, с.12]. Ще у 1917 р. президент США Вудро Вільсон створив Комітет з суспільної інформації (Committee on Public Information), також відомий як Комітет Кріла (Creel Committee), який займався «організацією поїздок по країні, написанням пропагандистських матеріалів, наданням матеріалів про війну виробникам кінофільмів та наглядом за тим, щоб вони позитивно зображували роль США в ній» [133, Chapter 4].

У межах домінуючої в цей період реалістичної парадигми публічна дипломатія концептуалізувалась як виключно державний інструмент політики, покликаний забезпечувати національну безпеку і впливати на дії зарубіжних урядів. Отже, цільовою аудиторією такої публічної дипломатії виступало не закордонне суспільство, а закордонний уряд, тоді як закордонне суспільство вважалось передусім провідником такого впливу. Оскільки однією з форм вирішення проблем національної безпеки є війна, пропаганда і психологічні операції виступають ключовими знаряддями публічної дипломатії воєнної доби. У мирний час публічна дипломатія, на думку прибічників реалізму, є інструментом просування військової та економічної допомоги зарубіжним державам.

У 1950-і рр., коли такі інструменти комунікації як радіо і телебачення, увійшли у щоденну практику культурних обмінів і зовнішньополітичної пропаганди, концептуальний фокус публічної дипломатії змістився з власне дипломатичної діяльності до інформаційної політики уряду на міжнародній арені. У 1953 р. американський політолог Волтер Ліпман у своїй публікації в газеті «Washington Post» поєднав три поняття: публічна дипломатія, пропаганда і психологічні операції в єдиний термін «публічна дипломатія» [91, с.12].

Більшість науковців та експертів вважають, що вперше термін «публічна дипломатія» у його сучасному значенні вжив у 1965 р. американський дипломат Едмунд Гулліон у зв'язку із заснуванням «Центру публічної дипломатії імені Едварда Р. Мерроу», визначивши його як «діалог із найбільш значущих питань міжнародних відносин між представниками експертного середовища та громадянського суспільства різних країн» [89, с. 162]. Гулліон надав цьому концепту принципово нового змісту, акцентувавши увагу на розбудові платформ мережевої комунікації на державному та приватному рівнях, що включала обмін інформацією та ідеями. За словами Н. Кулла, «через дюжину років свого

існування Інформаційну агентству Сполучених Штатів знадобилась альтернатива заспокійливому терміну «інформація» або токсичному терміну «пропаганда»: свіжий зворот мови, що мав би нове та незагрозливе значення. Термін «публічна дипломатія» Гулліона охоплював усі аспекти діяльності USIA та функцію культурних обмінів, які ретельно охоронялися Державним департаментом» [113]. Тобто, Е. Гулліон ввів термін «публічна дипломатія» у новому значенні, що уможливило уникнення терміну «пропаганда», який увібрав забагато негативних конотацій [81, с. 998].

Тобто відтоді публічна дипломатія асоціювалась насамперед з інформаційною діяльністю США, спрямованою на реалізацію цілей, які формально делегувались програмам культури і освіти: встановлення та зміцнення довгострокових відносин між країнами та просування позитивного іміджу США в світі. Однак впродовж наступних двох з половиною десятиліть термін «публічна дипломатія» доволі обмежено циркулював у науковому дискурсі та дипломатичній практиці попри її інституціоналізацію в формі «Комісії з публічної дипломатії» при президентові США і вельми широкі межі інтерпретації зовнішньої політики США в галузі культури, освіти та інформації, введені Е.Гулліоном. Вочевидь, до закінчення холодної війни публічна дипломатія продовжувала асоціюватися передусім з пропагандою, через що чимало експертів наполягали на відокремленні інформаційної діяльності і публічної дипломатії США від культурних і освітніх програм, щоб не «шкодити» останнім. Отже, концепту «публічна дипломатія» рішуче протиставлялись «культурна дипломатія» та «американські інформаційні програми». Лише у 1990-і рр., на тлі імплементації теорії політичної комунікації і концепції маркетингу у зовнішню політику США, термін «публічна дипломатія» почав домінувати в дослідженнях і практичній діяльності.

У 2000-і рр. фахівці в сфері політичної комунікації запропонували низку визначень терміну «публічна дипломатія». Зідно з одним з таких визначень, публічна дипломатія виступає в трьох вимірах: перший полягає у розумінні державми або недержавними акторами зарубіжних культур, настроїв або поведінки зарубіжних держав; другий - у побудові відносин між країнами; третій - у впливі на думку і поведінку зарубіжної цільової аудиторії. Всі ці виміри складають комунікаційну функцію публічної дипломатії, і з огляду на це її освітні, інформаційні, культурні проекти, а також її проекти щодо просування позитивного бренду є комунікаційними, тобто спрямованими на розбудову діалогу.

Інше визначення публічної дипломатії в контексті політичної комунікації фокусується на її трьох елементах: інформації, впливі і залученні. Інформаційні проекти передбачають реагування на інформацію або дезінформацію з боку зарубіжної публіки. Такі програми мають короткостроковий ефект. Вплив – це довгострокові кампанії, спрямовані на поступову трансформацію громадської думки або позиції зарубіжної цільової аудиторії з певного питання. Нарешті, залучення – це побудова довгострокових партнерських відносин між країнами. [85, с.5-6].

Сучасне розуміння публічної дипломатії пов'язане головно з неоліберальною концепцією "м'якої сили" (soft power) у здійсненні зовнішньополітичної діяльності. Ця концепція належить американському політологу Дж. Наю молодшому [131]. Вперше введене до наукового обігу у 1990 році, це поняття перетворилось на один з базових концептів сучасної теорії міжнародних відносин. На думку Ная, «публічна дипломатія не може бути пропагандою, оскільки пропаганда часто має брак довіри, а отже, непродуктивна», тобто він також зводить відмінності між цими концептами до

рівня довіри. Най зазначає, що публічна дипломатія – це засіб просування «м'якої сили» держави, яка, в свою чергу, має три джерела:

- 1) цінності внутрішньої політики і соціального порядку;
- 2) культура країни;
- 3) зовнішня політика.

Тому публічна дипломатія покликана просувати ці три джерела «м'якої сили» за допомогою трьох методів. Перший метод – це щоденна комунікація із зарубіжною аудиторією для пояснення зовнішньої політики держави. Другий метод – здійснення кампаній, спрямованих на просування бренду держави. Третій метод – проекти, спрямовані на побудову рівних взаємин між країнами [85, с. 5]. Дж. Най також запропонував концепцію "розумної сили" (smart power), яка полягає у балансуванні між "жорсткою" (hard power) (насамперед військовими спроможностями держави) та "м'якою" силами.

При цьому дослідники наголошують на умові цілісності та усвідомленості вказаної діяльності саме як публічної дипломатії, тобто просування національних інтересів держави (її цілей та цінностей) методами, відмінними від дипломатії традиційної. Вочевидь, абсолютна більшість країн в тій чи іншій мірі застосовують зазначені інструменти, проте якщо вони не скоординовані між собою, не мають чіткої спільної мети та плану реалізації, прозорих результатів та не коригуються у відповідності до зміни стратегічних пріоритетів держави, то навряд чи можна говорити про наявність в країні публічної дипломатії як такої, адже цей феномен не існує поза державною політикою. Тому, на думку фахівців, реальна публічна дипломатія вимагає існування кількох взаємопов'язаних елементів:

1. Окремі урядові структури, які займаються питаннями реалізації та розвитку публічної дипломатії.

2. Належним чином підготовлені стратегії та плани реалізації, узгоджені з національними інтересами.

3. Розвинутий інструментарій публічної дипломатії, який постійно вдосконалюється та коригується відповідно до вимог часу.

4. Варіативним, але важливим, на думку Д. Дубова, є ще один складник – нагляд суспільства за такою діяльністю; «небайдужі громадяни» мають прагнути поліпшити цю систему і не дати їй перетворитися на фіктивнодемонстраційну, привертати увагу урядовців до проблем розвитку публічної дипломатії, давати чіткі й реалістичні пропозиції щодо її вдосконалення [91, с. 20].

Впродовж кількох останніх років концепція публічної дипломатії збагатилась новими ідеями завдяки розвитку теорії конструктивізму. Її прихильники вважають, що поява у постбіполярний період на міжнародній арені численних недержавних акторів та їх активна участь у публічній дипломатії спричинили виникнення нової публічної дипломатії. Цей феномен концептуалізується конструктивістами як засіб розуміння «іншої» культури, «інших» традицій, що призводить до формування більш гуманних відносин між людьми і державами. На відміну від неолібералізму, стрижнем якого виступали концепції Дж. Ная про «м'яку силу» або «розумну силу», що фокусувались на трансляції системи цінностей, норм міжнародного права від держави до держави як засобі гармонізації міжнародних відносин, конструктивізм вбачає запоруку стабільного миру саме в розмаїтті світосприйняття, культур і цінностей країн світу.

Отже, місія нової публічної дипломатії, і передусім «брендингу» як її елементу – зрозуміти «інших» без заперечення їх права на власну ідентичність. На думку конструктивістів, просування позитивного іміджу однієї держави в

іншій неможливе без діалогу і толерантного ставлення до культури і цінностей інших, тоді як квінтесенція неолібералізму - акцент на значущості цілей з впровадження своїх цінностей в інших країнах.

Один з провідних adeptів конструктивізму Брюс Грегорі наголошує, що публічна дипломатія – це інструмент, який використовується державними структурами та неурядовими організаціями, по-перше, для розуміння різноманіття культур і поведінки «інших», по-друге, для будівництва і управління відносинами, і тільки третьою функцією публічної дипломатії є справлення впливу на думки і дії інших країн і суспільств [120].

Розмірковуючи про «нову публічну дипломатію», Жан Меллісен зазначає: «Щоб правильно зрозуміти нову публічну дипломатію, не дуже корисно привертати увагу до образів того, якою дипломатія була раніше (саме такий підхід досі є панівним у дослідній літературі з дипломатії), надто не бажано робити проєкції історичних практик на поточне міжнародне середовище (як-от встановлення знаку рівності між публічною дипломатією і традиційною пропагандою). Нова публічна дипломатія дедалі більше стає стандартною практикою дипломатії, і дедалі менше – формою пропагандистської діяльності дипломатів. Варто визнати, що і нині багато міністерств закордонних справ досі борються за те, щоб впровадити саме цей концепт у сьогоденне мультиакторне міжнародне середовище, а деякі дипломатичні служби будують свою діяльність у сфері публічної дипломатії на основі традиційної пропаганди» [129, с. 36].

Отже, за півтора століття концепт «публічна дипломатія» змінював змістове навантаження в залежності від динаміки ситуації у світі. Відкритість, пропаганда, м'яка сила – ось основні акценти, з якими на різних етапах асоціювалась публічна дипломатія. Сьогодні цей феномен концептуалізується передусім як дво- або багатосторонній процес, що передбачає зворотній зв'язок.

Одним з ключових завдань публічної дипломатії є розвиток широкої мережі комунікацій, яка створює сприятливу основу для зовнішньої політики та дипломатії в цілому [130, с. 239].

1.2. Зарубіжна традиція концептуалізації та аналізу публічної дипломатії

Концептуалізація «публічної дипломатії» припала на період після Другої світової війни, і передусім на кінець 50-х – початок 60-х років ХХ ст. Як зазначає Жумане Чахін, це стало можливим тільки після повноцінного втілення трьох процесів: зростання ролі громадської думки, формування громадянського суспільства як масштабного та впливового міжнародного гравця та становлення інформаційного суспільства. Ці три елементи і «складають фундаментальну концептуальну основу для появи та еволюції поняття публічна дипломатія» [124, с. 16].

Незважаючи на доволі тривалу історію появи терміну, зарубіжні дослідники дотепер не досягли згоди щодо його чіткого та однозначного визначення. За свідченням Мехназа Гула, «публічна дипломатія із самого початку її створення була розпливчастою та досить заплутаною концепцією» [121, с. 26].

Офіційний словник термінів Держдепартаменту США у 1987 р. визначив публічну дипломатію як «спонсоровані урядом програми, спрямовані на інформування або вплив на громадську думку інших держав; ключовими інструментами є публікації, фільми, культурні обміни, радіо й телебачення та інтернет» [65, с. 85–86]. В контексті цього визначення Вільям Руг трактує публічну дипломатію як «інформаційні та культурні програми уряду США, спрямовані на інформування, залучення та вплив на громадську думку на підтримку цілей США» [135, с. 4].

Пол Шарп пропонує таку дефініцію: «Процес, за допомогою якого здійснюється пряма взаємодія з людьми в країні з метою просування інтересів та збільшення цінності представлених осіб» [129, с. 131]. Хесамодін Ашна та Надер Хані конкретизують, що публічна дипломатія – це «урядова діяльність у сфері зовнішньої політики, яка базується на використанні бюджетних коштів і спрямована на створення позитивної атмосфери серед громадян іноземної країни, щоб полегшити досягнення зусиль зовнішньої політики країни, яка здійснює публічну дипломатію, та спробувати отримати прийняття (acceptance) цієї політики з боку громадян країни, на яку спрямована публічна дипломатія» [108].

Якщо запропоновані вище дефініції акцентують увагу на суб'єкті та об'єкті комунікації, то Кеті Фіцпатрік пропонує зосереджуватись на сутності публічної дипломатії. На її думку, «коли нації розповідають іншим громадянам у світі свої історії, ми називаємо це публічною дипломатією... багато хто – зокрема і я – дивимось на це як на міжнародні публічні відносини. Мета публічної дипломатії США – чи принаймні така мета в неї має бути – розвивати та підтримувати позитивні відносини між США та громадянами інших держав (foreign publics)» [117, с. 413].

Автори доповіді «Голос Америки: публічна дипломатія США у XXI столітті» визначають публічну дипломатію як «просування національних інтересів через зусилля з інформування, залучення та впливу на іноземні аудиторії» [126]. Марк Блітц виокремлює дві її цілі: «Одна з них – інформувати громадян інших країн щодо політик США., а також домагатись довіри громадськості щодо них та розуміння. Друга – інформувати громадян інших країн щодо американського способу життя, насамперед, у формах, які визначені урядом США» [134 с. 97].

Отже, на думку Д. Дубова, у найбільш загальному вигляді сутність публічної дипломатії розуміється зарубіжними дослідниками як «спроможність уряду чи урядових інституцій ефективно звертатись до широкої аудиторії (але не іноземних урядових структур) іншої країни. Зустріч двох президентів є формою традиційної, конвенційної дипломатії, а зустріч президента країни з журналістами іншої країни – вже формою дипломатії публічної». [91, с. 14].

Роберт Сетлофф так визначає сутність публічної дипломатії: «Так само, як і традиційна дипломатія спрямована на посилення союзників, послаблення ворогів та просування американських інтересів та цінностей, такі саме цілі переслідує й публічна дипломатія. Лише цільові аудиторії різні (люди, а не уряди) та операційний час дій значно довший, хоча загальні цілі схожі: розширення можливостей друзів, підрив впливу ворогів та стимулювання розуміння (звичайно, з очікуванням підтримки) національних інтересів і цінностей США» [137].

Ключовим аспектом концептуалізації публічної дипломатії є визначення її стратегічних цілей, суб'єктів та основних інструментів реалізації. На думку відомої американської дослідниці Крістін Лорд, цілі публічної дипломатії слід аналізувати за 5 ключовими напрямками:

- вплив, зачаровування та надихання людей для забезпечення підтримки ними певних політик;
- формування чіткого розуміння інституцій, цінностей та людей у комплексності чи принаймні допомога людям з інших країн отримати реальну інформацію про публічну дипломатію країни, яка її застосовує, та посилити привабливість цієї країни;
- створення умов для розуміння, взаємоповаги та довіри заради збільшення можливостей для співпраці;

- надання підтримки тим цінностям, які відповідають інтересам США, таким як захист навколишнього середовища, верховенство права, підтримка вільних ринків або нерозповсюдження зброї масового враження;
- розвиток мереж міжособистісних відносин між нинішніми й майбутніми лідерами громад, розвиток комунікативних каналів, які можуть зменшити конфлікти чи двозначності, а також створення можливості для співпраці заради досягнення спільних цілей [126].

Важливу роль у концептуалізації публічної дипломатії відіграє визначення її системних елементів, тобто тих організаційних, технологічних, економічних рішень, які імплементує держава в цій царині. Х. Ашна та Н. Хані у своїй статті [108] на основі аналізу американських практик визначають наступні складники системи сучасної публічної дипломатії:

Інформаційні активності

- частина інформаційних активностей пов'язана із забезпеченням доступності на комп'ютерах посольств США «Вашингтонських файлів» (Washington Files)¹ всіма можливими способами (включаючи супутниковий зв'язок, мікрохвильове випромінювання чи їх поєднання); контент «Файлів» різноманітний та репрезентує повні тексти виступів та заяв високопосадовців уряду США, прес-конференцій Білого дому, Держдепартаменту чи інших держустанов США; американські речники та експерти, які представляють уряд, корпорації, академічні інституції та медіа, висвітлюють їхні погляди й досвід;

¹ Washington File – це щоденний бюлетень, який надсилається в американські посольства Держдепартаментом США. Став логічним розвитком системи

Wireless file, яка була започаткована ще в 1935 р. й реалізувалась USIA. [91, с. 16].

- місцеві експерти: професіонали з таких питань, як право, бізнес, державне управління, медіа, які живуть в інших країнах щонайменше кілька місяців, консультанти для неакадемічних інституцій;¹;
- програми проведення конференцій з можливістю дистанційної участі (Remote Conferencing Programs): спікери, які не можуть подорожувати, комунікують з іноземними аудиторіями за допомогою сучасних технологій, що дозволяють передати голос та відео;
- публікації та розповсюдження за кордоном інформаційних повідомлень, буклетів та брошур різними мовами;
- закордонні прес-центри, засновані американськими інформаційними агенціями США в таких містах, як Вашингтон, Нью-Йорк, Лос-Анджелес, що надають широкий спектр послуг для понад 1600 іноземних журналістів, акредитованих в США, та тисяч журналістів, які відвідують США з короткочасними візитами;
- бібліотеки та інформаційні ресурси, які функціонують на базі диппредставництв чи інформаційних центрів США за кордоном;
- міжнародні радіо та телепрограми [110].

Освітні та культурні обміни

- обміни студентами, викладачами та науковцями;
- допомога в проведенні якісних досліджень США (американістика) іноземними університетами;
- навчання англійської мови;

¹ За свідченням Д. Дубова, слід мати на увазі все ж не місцевих експертів, а американських, які майже постійно проживають за кордоном. [91, с. 17].

- обміни та взаємодії між громадянами;
- план щодо розбудови демократичних інституцій (різноманітні програми, які підтримуються США з метою поширення демократії по всьому світу через розвиток демократичних інститутів);
 - виступи артистів театрів і представників інших візуальних культурних індустрій, через які іноземним аудиторіям демонструється різноманітність та життєва сила (vitality) США.

Міжнародне мовлення

- «Голос Америки» (Voice of America, VOA): міжнародна радіослужба є урядовим мовником, яка транслює новини та інформацію багатьма мовами для іноземних аудиторій (понад 90 млн слухачів по всьому світу);
 - міжнародні фільми й TV-служби: World Net була першою супутниковою мережею, яка була запущена 3 листопада 1983 р. під загальним наглядом «Голосу Америки» з метою просування поза межами США американських ідей для міжнародних аудиторій, поширюючи відеопрограми про культуру, історію, науку та технології у США;
 - «Радіо та телебачення Марті» забезпечують трансляцію на Кубу радіопрограм, передусім політичного характеру;
 - Радіо «Вільна Європа» та «Радіо Свобода»: штаб-квартири мовників розташовано у Вашингтоні, а трансляція ведеться з Праги (Чехія); мовлять на країни Центральної Європи, а також на РФ та Афганістан;
 - Радіо «Вільна Азія»: так само, як і «Радіо Свобода», визначає себе як неприбуткове приватне радіо, яке мовить 7-ма мовами на 10 азійських країн включно із Китаєм, Бірмою та Камбоджою;
 - «Радіо Фарда»: мовить в Ірані перською; 3/4 програм – суто розважальні й лише 1/4 – інформаційні;

- «Радіо Сава»: засноване у 2002 р., намагається зацікавити молодіжну аудиторію в регіоні популярною музикою та поступово надає інформацію щодо політики, цінностей та інтересів США; «Радіо Сава» мовить у ФМ-діапазоні (в окремих країнах – АМ-діапазон) у Кувейті, Йорданії, Дубаях, Абу Дабі, Катарі, Бахреїні, на Кіпрі, у Греції, Єгипті, Лівії, Сирії, Секторі Газа, Східному Середземномор'ї, а також Багдаді, Ербілі та Суліманьях в Іраці [108].

Звісно, цей перелік інструментів публічної дипломатії не може бути вичерпним, адже багато інструментів створюються ситуативно. Новітні звіти профільної Комісії США з публічної дипломатії додатково виокремлюють ще різні форми економічної допомоги, однак, спираючись на наведену вище класифікацію, основними інструментами публічної дипломатії США виступають:

- офіційна інформаційна діяльність (друк матеріалів, надання оперативного доступу до офіційних повідомлень уряду, залучення експертів та проведення круглих столів, створення та використання спеціалізованих міжнародних інформаційних центрів, допомога іноземним журналістам, використання бібліотек та інформаційних центрів);
- культурні та освітні обміни (обміни студентами та науковцями, допомога в дослідженнях своєї країни в іноземних наукових закладах, навчання мови своєї країни, організація культурних заходів, сприяння взаємодії на рівні громадян);
- іномовлення (теле- та радіомовлення) загалом.

Західні історики активно дискутують щодо співвідношення термінів «публічна дипломатія» і «культурна дипломатія». Якщо одна частина авторів схильні цілком ототожнювати ці два поняття, адже обидва напрямки дипломатії ставлять політичні цілі, пов'язані з формуванням громадської думки за кордоном, інша наголошує на їх відмінності, оскільки публічна дипломатія

переважно займається пропагандою в межах політичних проєктів, тоді як культурна орієнтована на розвиток рівноправного довгострокового міждержавного співробітництва поза політикоюю.

Сьогодні серед істориків домінує визначення американського дослідника Ніколаса Кулла, на думку якого, публічна дипломатія – це проєкти в галузі культури, програми обмінів, короткострокові інформаційні кампанії (advocacy), міжнародне мовлення та моніторинг зарубіжної громадської думки (listening). Новими в цьому визначенні є два моменти – інформаційні кампанії (advocacy) та моніторинг зарубіжної громадської думки (listening). Н.Кулл вважає, що ефективність сучасної публічної дипломатії вимірюється масштабами діалогу між урядом країни і зарубіжним суспільством. Такий діалог можливий за умови врахування урядом усіх сигналів, думок, оцінок, що надходять з боку зарубіжного суспільства. В цьому і полягає сутність «слухання» протилежної сторони. Реакція на нього відбувається в форматі інформаційних кампаній (advocacy) задля коректування іміджу держави в зарубіжному суспільстві, а також діалогу з носіями як негативних так і позитивних оцінок [114].

Головне значення праць Н. Кулла – введення до наукового обігу ідеї про діалог як новий спосіб підвищення ефективності публічної дипломатії. Одже, сьогодні більшість істориків вкладають у термін «публічна дипломатія» поєднання всіх форм і методів, притаманних обом напрямам – як власне публічній, так і культурній дипломатії.

Ще одним аспектом концептуалізації зарубіжними дослідниками публічної дипломатії є питання взаємозалежності цього поняття та поняття «пропаганда». М. Гул у своїй роботі «Публічна дипломатія чи пропаганда: на прикладі VOA Deewa» [121] зазначає, що не лише впродовж усієї холодної війни, а й сьогодні чимало дослідників продовжують використовувати ці терміни як взаємозамінні. Можна погодитися із думкою Ж. Меліссена, що така практика

триватиме доти, доки визначення «пропаганди» не стануть більш «вузькими». Девід Велш визначає пропаганду таким чином: «Навмисна спроба вплинути на думку аудиторії у спосіб передачі ідей та цінностей для конкретної мети, свідомо спрямованої на задоволення інтересу пропагандистів та їхніх політичних керівників, прямо чи опосередковано» [140]. Таке визначення практично унеможливорює розмежування «пропаганди» та «публічної дипломатії».

Автори роботи «Нова публічна дипломатія: м'яка сила у міжнародних відносинах», аналізуючи проблему співмірності «пропаганди» й «публічної дипломатії», відокремлюють «освіту» (чи просто «інформацію») та «пропаганду»: якщо перша намагається всіляко розширити сферу знань тих, на кого вона спрямована, то завдання пропаганди, навпаки, – звужити «відкритість розуму», зменшити знання про державу (негативні для сприйняття цієї держави). Але водночас ці дослідники самі визнають, що, з погляду загальних цілей і пропаганда, і публічна дипломатія є надзвичайно схожими [129, с. 36].

Дін Крукеберг та Марина Вуйнович у контексті дослідження публічної дипломатії США після терактів 11 вересня 2001 р. презентують інший підхід до розмежування цих двох понять – концептуалізацію пропаганди як одностороннього інформування, а публічної дипломатії, відповідно, – як «двосторонньої комунікації»: «Американська публічна дипломатія має визнати, що глобальні клієнти США – це саме «громадськість», а не «ринок», і що ефективна модель публічної дипломатії має бути побудована не на пропаганді чи ринковоорієнтованій адвокації, а базована на двосторонніх симетричних комунікаціях та розбудові спільнот» [127]. Проте такий підхід також не видається однозначним, оскільки будь-яка модель пропаганди передбачає певну форму зворотного зв'язку – вимірювання пропагандистського ефекту.

Ще один підхід до сепарації понять пропонує Джеймс Фарвел [116], наголошуючи, що на відміну від пропагандистських кампаній програми

публічної дипломатії ідентифікують джерело інформації, котре поширює та використовує «м'яку силу». Цей підхід спростовує радянська практика дезінформаційних кампаній, які спирались на вельми широкий спектр джерел. До того ж, наявність джерела інформації не може бути достатньою причиною не вважати публічну дипломатію пропагандою. Так, «біла пропаганда» також послуговується інформацією та коректно посилається на джерела, однак від цього не перестає бути пропагандою.

Деякі дослідники, зокрема, і Ж. Меллісен, пропонують підходити до взаємозв'язку цих понять з таких позицій: «Термін «пропаганда» після Другої світової війни... отримав на Заході зневажливе значення. Пропагандою вважали введення в оману у спосіб дезінформації та викривлення фактів, публічною ж дипломатією – поширення позитивної, але правдивої інформації, базованої на реальних фактах та досягненнях, що вважалося більш дієвим, ніж дезінформація» [129, с. 42].

Незважаючи на багатоманіття підходів, однозначного розуміння того, де проходить межа між цими поняттями, досі немає. На думку Д. Дубова, з усіх наведених вище міркувань найбільш прийнятним є саме апелювання до довіри, до джерела та відсутності свідомих перекручень інформації. «Умовно, якщо цільова аудиторія довіряє джерелу і якщо суб'єкт ПД намагається дотримуватись принципу «правда – найкраща пропаганда» (звичайно, при збереженні загальної концептуальної рамки, де комунікація спрямовується у бік широкої громадськості й не охоплює офіційні міждержавні відносини), то така діяльність може називатися ПД». [91, с. 26].

Вочевидь, в умовах гострої фази холодної війни публічна дипломатія США суцільно ототожнювалася з терміном «пропаганда». Певну зміну акцентів засвідчує робота С. МакЕвой-Леві [128], яка висвітлює логіку розгортання

системи публічної дипломатії після «радянської кризи» (тобто розпаду СРСР) та за президентства Б. Клінтона.

Подальше осмислення феномену публічної дипломатії у постбіполярний період отримало у неоліберальних теоріях, насамперед, у вигляді концепції «м'якої сили» Джозефа Ная [131; 132]. Проте на початку 1990-х рр. ідеї Ная не набули широкого поширення. Внаслідок подій 11 вересня 2001 року актуалізувалась потреба в діалозі та взаємодії між цивілізаціями, тож підходи та концепції Дж. Ная отримали визнання представників світових політичних еліт. У своїй книзі «Soft Power: The Means to Success in World Politics» він обґрунтовує зв'язок «м'якої сили» з публічною дипломатією. На його думку, «м'яка сила – це здатність переконати інших хотіти того ж, чого хочеш ти – кооптувати людей, а не тиснути на них» [133, с. 5]. Най пише: «М'яка сила – це не просто вплив. Зрештою, вплив також може спиратися на жорстку силу погроз чи покарань. А м'яка сила - це більше, ніж просто переконання чи здатність спонукати людей аргументами, хоча це важлива частина цього. Це також здатність залучати, а залучення часто призводить до мовчазної згоди. Простіше кажучи, з точки зору поведінки, м'яка сила – це сила привабливості» [133, с. 6].

Відтоді концепція «м'якої сили» стала широко використовуватися дослідженнях культурної і публічної дипломатії та пропаганди. Вона об'єднала різнопланові проекти політизованої публічної дипломатії та аполітичної культурної дипломатії, що раніше здавалося неімовірним і концептуально некоректним. «М'яка сила» стала розумітися як поєднання культури, цінностей, дій уряду і суспільства, що і створює привабливість однієї держави, її політики в очах громадян іншої держави. Однак в середовищі експертів і практиків публічної дипломатії намітилась тенденція ототожнення наукової концепції і реальної політики. Тому Дж.Най був вимушений чіткіше розмежувати концепти

«м'якої сили» і «публічної дипломатії». Він визначив «м'яку силу» як здатність держави сформувати пріоритети інших країн, спираючись на три провідні компоненти: культуру держави, політичні цінності держави і зовнішню політику, тоді як публічну дипломатію – як транслювання цих компонентів іншим країнам. Але найголовніше – «м'яка сила» існує поза публічною дипломатією і концептуалізується значно ширше. Посилаючись на досвід США, Дж. Най вказує, що для них джерелами «м'якої сили», поряд з політичними цінностями, зовнішньою політикою та культурою, є також політичний устрій, соціальна поведінка американців, ставлення до меншин, технології і економіка. Отже, публічна дипломатія – це інструмент мобілізації зазначених джерел «м'якої сили» для залучення зарубіжної громадськості, однак, якщо зміст певних джерел «м'якої сили» не є привабливим для інших країн, то публічна дипломатія не в змозі створити цю силу.

Наприкінці першого десятиліття нинішнього століття у практику увійшло поняття «нової публічної дипломатії» США, теоретичною основою якого стала концепція «розумної сили» (smart power). Її авторами були той же професор Дж. Най і колишній заступник держсекретаря в адміністрації Дж. Бушамолодшого Річард Армітадж, які виступили нині в якості експертів Центру стратегічних досліджень і міжнародних відносин (CSIS). У листопаді 2007 р. вони опублікували доповідь «A Smarter, More Secure America», в якій «розумна сила» концептуалізувалась як комбінація концепцій «жорсткої сили», тобто примусу за допомогою військової, політичної та економічної потужності, і «м'якої сили», тобто впливу без примусу. Нова концепція не виключає застосування військового або економічного тиску, проте особлива увага приділяється розбудові партнерських відносин між США та іншими країнами або деякою частиною зарубіжної громадськості, тож публічна дипломатія має посилювати існуючі дружні союзи, а не пропагувати американський імідж в тих

країнах, де це неможливо. Концепція «розумної сили» в публічній дипломатії передбачає просування бренду США як лідера (leadership's brand) і як держави, дії якої спрямовані виключно на забезпечення глобального блага [109]. Ця концепція навряд чи радикально змінює стратегію публічної дипломатії США, проте вона передбачає як нові способи її реалізації, зокрема, мережеві контакти, форуми та Інтернет-телебачення, так і її нові регіональні пріоритети, зокрема, залучення таких країн, як Індія і Китай

Отже, система публічної дипломатії США на всіх етапах свого розвитку, принаймні від 1948 року, попри окремі недоліки та ситуативні провали, поза сумнівом може слугувати зразком для тих держав, які перебувають на стадії розбудови цілісної публічної дипломатії як з концептуальної, так і з практичної (інституційно-інструментальної) точки зору.

1.3. Українські дослідження публічної дипломатії

Якщо неоліберальні теоретичні дослідження потенціалу та інструментів "м'якої сили" США у світовій політиці західним науковим співтовариством мають системний характер [129; 133], то в українській науці вони є новим трендом, який помітно активізувався в останнє десятиліття [84; 94; 95; 97; 101; 104].

Здебільшого публічна дипломатія визнається провідним інструментом імплементації зовнішньої політики держави на міжнародній арені, тобто превалює реалістична парадигма. Засадничі принципи та методи цього феномену віддзеркалені у «Стратегії публічної дипломатії Міністерства закордонних справ України на 2021–2025 роки» Документ концептуалізує публічну дипломатію як «систему заходів, за допомогою яких держава комунікує з громадськістю інших держав та впливає на формування суспільної думки населення інших країн для

просування своїх національних інтересів і реалізації зовнішньополітичних цілей» [4, с. 9].

«Українська дипломатична енциклопедія» подає наступне визначення публічної дипломатії: «...міжнародна діяльність, спрямована на публічне представництво інтересів держав або легітимних інституцій (урядових установ, недержавних громадських організацій та окремих індивідів) у міжнародних відносинах». Публічна дипломатія також визначається як «діяльність офіційних урядових установ, спрямована на формування міжнародного комунікативного середовища з метою позитивного сприйняття й розуміння зовнішньої політики держави та протидії негативному позиціонуванню» [Дипломатія публічна Дипломатія публічна, [90, с. 334-335].

В. Руднева теж трактує публічну дипломатію як «урядову діяльність, яка спрямовується на просування національних інтересів та національної безпеки через розуміння, інформування і справляння впливу на зарубіжні аудиторії, а також розширення двосторонніх відносин та міждержавного діалогу з іншими країнами» [100, с. 148].

Д. Дубов також звертає увагу на концептуально різні підходи політиків і експертів України та США щодо публічної дипломатії. На його думку, «публічна дипломатія в американській моделі – це завжди діяльність, спрямована на зміну почуттів цільової аудиторії, на формування у неї певних уявлень про об'єкт. Слушно і завдання, які формувалися відповідними стратегіями публічної дипломатії, частіше за все починалися з фрази «переконати аудиторії в тім, що...», «продемонструвати аудиторіям...». Натомість в українській практиці часто превалує загальноконцептуальний підхід, коли цілі формуються максимально абстрактно: «сприяння забезпеченню національних інтересів», «утвердження України на міжнародній арені» тощо, а заходи (на жаль, насправді

також досить абстрактні) виносяться в різноманітні «Плани заходів з реалізації...»». [91, с. 128].

Українські науковці К. Балабанов та М. Трофименко зазначають, що «внесок безпосередньої урядової інформації у довготривалі культурні відносини залежить від трьох однаково важливих вимірів або етапів публічної дипломатії. Перший і найбільш обов'язковий вимір - це щоденне спілкування, до якого належить роз'яснення суті рішень у внутрішній і зовнішній політиці. Цей вимір також включає підготовку до боротьби з кризами. У разі виникнення вакууму інформації після тієї чи іншої події його поквпляються заповнити інші. Другий вимір - це стратегічне спілкування, що розвиває серію простих тем, багато в чому схоже на політичну або рекламну кампанію. Тоді як перший вимір виявляється у годинах і днях, то другий займає тижні, місяці та навіть роки. Третій вимір публічної дипломатії є розвитком міцних взаємин із головними особами упродовж довгих років і навіть десятиріч за допомогою стипендій, програм обміну, навчання, семінарів, конференцій і доступу до каналів засобів інформації» [81, с. 997].

В. Ціватій у своєму визначенні розставляє певні неоліберальні акценти: «Публічна дипломатія – це інструмент довгострокової дії, який створює сприятливий клімат для зовнішньої політики та дипломатії загалом. Вона націлена на масову аудиторію і виходить з того, що громадська думка має можливість справляти вплив на зовнішню політику національних держав» [105].

У визначенні О. Висоцького простежується вплив конструктивізму. Для нього «публічна дипломатія є сукупністю технологій та інструментів зовнішньої політики, що реалізуються в рамках діяльності політичних інститутів і акторів як державних, так і недержавних, спрямованих на реалізацію комплексної дипломатичної стратегії держави через вплив на населення

зарубіжної держави з метою впливу на її політичні процеси і прийняття політичних рішень» [85, с. 3].

Одна з найактивніших теоретичних і практичних дискусій триває щодо конкретних інструментів і суб'єктів публічної дипломатії. Д. Дубов, наводить схему О. Лукіна, згідно з якою «суб'єктами публічної дипломатії можуть бути: 1) уряди та органи державної влади; 2) окремі групи людей, об'єднаних за інтересами, та окремі особи; 3) ті, хто висвітлює міжнародні відносини (тобто медіа) та працюючі в них журналісти; 4) учасники міжкультурних комунікацій (як організації, так і окремі громадяни)» [Цит за 91, с. 16].

Спеціальних робіт, присвячених публічній дипломатії США, в Україні наразі небагато. Серед них виділяється аналітична доповідь Д. Дубова [91]. Спираючись на розсекречені документи ЦРУ, дослідник висвітлює еволюцію інституціоналізації системи публічної дипломатії США з початку 60-х і до середини 80-х років ХХ століття – моменту найгострішої конфронтації з СРСР. Цікавими є й висновки автора щодо можливостей імплементації американського досвіду в процесі розбудови системи публічної дипломатії України.

Серед українських науковців, які аналізують особливості реалізації публічної дипломатії США загалом та в Україні зокрема, слід виокремити О. Висоцького [86] та І. Гавриленка [87].

У багатьох роботах спостерігається акцент на культурній дипломатії США, що засвідчує продовження наукової дискусії щодо взаємозв'язку та співвідношення цього напрямку дипломатії і публічної дипломатії. В. Розумнюк розглядає культурну дипломатію США в її культурно-пропагандистському вимірі [99]. В роботі досліджується формування цілеспрямованої «культурної зовнішньої політики» США впродовж «холодної війни», акцентуються причини значного скорочення державних витрат у постбіполярний період та відзначається форсоване нарощування культурно-пропагандистсько потенціалу США після

терористичного акту 11 вересня 2001 року. В працях Ф. Бафоева[83] та Г. Шемаєвої [107] також визначається сутність культурної дипломатії та її значення для сучасної системи міжнародних відносин.

Інституційне забезпечення громадської дипломатії США є предметом дослідження І. Місюк [96]. Авторка фокусує увагу на діяльності державних органів і структур, які залучені до процесу реалізації публічної дипломатії США, розкриває їх функції та завдання. У підсумку І. Місюк виокремлює характерні ознаки та переваги інституційної системи громадської дипломатії США.

Грунтовний аналіз структури та особливостей функціонування дипломатичної служби США як ефективного та професійного гаранта забезпечення глобального лідерства США представлений у статті К. Балабанова та М. Трофименка [82]. Автори пропонують своє визначення концепту публічної дипломатії, виокремлюють її ключові завдання для США, зокрема, просування позитивного іміджу країни серед проактивної та впливової частини зарубіжного суспільства, вплив на еліти зарубіжних країн, передусім на так званих децидентів, забезпечення сприятливого економічного та інвестиційного клімату для США на закордонних ринках.

У роботі О. Тищенко-Тишковець [103] простежується еволюція підходів політичного істеблішменту США щодо публічної дипломатії, аналізуються її організаційний та інструментальний виміри.

Дослідженню публічної дипломатії Сполучених Штатів щодо близькосхідного регіону в історичній ретроспективі присвячена робота Я. Завади та В. Дударчук [93]. Автори пропонують власну умовну періодизацію: період до 1946 р. - зародження мотивів американської публічної дипломатії на Близькому Сході; 1946 – 2000 рр. - активний розвиток публічної дипломатії США в регіоні та її перші результати; з 2001 р. - нова регіональна стратегія публічної дипломатії США – «Ініціатива співпраці на Близькому Сході». На думку дослідників,

незмінною метою публічної дипломатії США в регіоні залишається просування національних інтересів і зміцнення національної безпеки шляхом інформування та впливу на арабську громадськість, а завданнями – демократизація регіональних урядів та вплив на молодь. До основних перешкод на шляху успішної реалізації американської публічної дипломатії на Близькому Сході Я. Завада та В. Дударчук відносять недовіру громадськості арабських країн до зовнішньої політики США, брак культурної нейтральності, ігнорування ісламу, як домінуючої релігії, відмінності в стилях публічного спілкування, непристосованість публічної дипломатії США до різноманітності цільової аудиторії, її інформаційна «перевантаженість». Експерти відзначають потребу у стратегічному переосмисленні публічної дипломатії США на Близькому Сході після президентства Д. Трампа попри оголошення його адміністрацією 2020 р. «близькосхідного мирного плану». На їх думку, за Дж. Байдена близькосхідна публічна дипломатія США буде фокусуватися на забезпеченні регіональної стабільності, тоді як її ефективність залежатиме від урахування культурної та релігійної самобутності арабських суспільств, толерування їх традиційних цінностей на тлі реконцептуалізації та реформування діяльності американських дипломатичних інституцій.

Історіографічний аналіз дозволяє стверджувати, що більшість українських авторів не ставили своїм завданням розгляд багатоаспектної еволюції стратегії публічної дипломатії США у постбіполярний період, дослідження її практики носять фрагментарний характер. Це є додатковим аргументом на користь наукової актуальності та новизни обраної теми магістерського дослідження.

1.4 Джерельна база дослідження публічної дипломатії США

Джерельна база магістерського дослідження охоплює чотири основні групи джерел. До першої групи увійшли офіційні документи парламентів,

президентських адміністрацій, державних установ США та України, які регламентували зовнішньополітичну діяльність країн і визначали місце в ній публічної дипломатії [1-30]. Зокрема, автором залучені деякі законодавчі акти США [94 15; 19; 20; 22], матеріали слухань та Акт взаємного освітнього та культурного обміну Палати представників американського Конгресу [27], звіти структур Держдепартаменту [5-8; 10; 12; 14], Звіт щодо фінансової допомоги недержавного сектору, Палати представників США [30], Доповідь Консультативного комітету з питань публічної дипломатії США [25] тощо..

З комплексу стратегічних документів України використані офіційні тексти нової редакції Воєнної доктрини 2015 р. [1], Доктрини інформаційної безпеки 2017 р. [3], Стратегії воєнної безпеки 2021 р. [2], в яких артикулюються питання стратегічних комунікацій, тобто інформаційної діяльності держави включно з публічною дипломатією. Ці джерела засвідчують епізодичну увагу до цього феномену на найвищому рівні, зокрема в форматі стратегічних документів в Україні. Початком його концептуалізації державним керівництвом, вочевидь, стала «Стратегія публічної дипломатії Міністерства закордонних справ» 2021 р. [4].

Другу групу джерел становлять офіційні заяви, доповіді, промови державних діячів [31-35]. При підготовці 3 розділу роботи, зокрема, були використані виступи Президента України Володимира Зеленського, адресовані американській громадськості [31; 32], а також промови американських високопосадовців К.Павелла [35], П.Харрісон [33] та ін.

Третя група включає матеріали з сайту Державного департаменту США [66], в тому числі сторінки заступника Державного секретаря з питань громадської дипломатії та зв'язків із громадськістю [60], бюро з освітніх і культурних справ [43], бюро глобальних зв'язків з громадськістю [44],

управління громадської дипломатії та зв'язків із громадськістю [56], управління глобальних питань молоді [55], глобального центру взаємодії. [50].

У магістерській роботі використана різнопланова інформація з сайту Агентства міжнародного розвитку США (USAID) [64], офіційного сайту посольства США в Україні, зокрема, інформація щодо діяльності Американського Дому [37], «Вікон в Америку» [39], Фонду сприяння демократії [41]. Також залучені матеріали американського Корпусу миру [40; 58], фондів «Євразія» [48], Карнегі [45], Маккартурів [53], Рокфеллера [59], Форда [49], а також кількох міжнародних громадських ініціатив США, зокрема, Міжамериканського діалогу [47], «Ініціативи партнерства на Близькому Сході» [54], Панафриканської програми молодіжного лідерства [57] та інші.

Четверту групу складають публікації друкованих та електронних ЗМІ [71-80], в тому числі медійні виступи Дж. Байдена [71-74], Х. Клінтон [80], Д. Кулеби [77], Т. Снайдера [79], Е. Епплбом [76].

Отримана з джерел інформація є не лише предметом суто загальнотеоретичного інтересу, але й може бути корисною для вдосконалення системи публічної дипломатії України шляхом аналізу стратегічних цілей, ключових елементів та інституційного забезпечення цього процесу в США.

Однією з проблем джерелознавчого аналізу в межах магістерської роботи є дотепер не цілком розсекречений Білим Домом комплекс документів щодо еволюції публічної дипломатії США у постбіполярний період. Окремі управлінські документи поки що не підпадають під дію Закону про доступ до публічної інформації. За свідченням Д. Дубова, насамперед це стосується ролі в царині публічної дипломатії таких закритих структур як ЦРУ та Ради національної безпеки США [91, с. 8-9]. Окрім того, в умовах російськоукраїнської війни порушена функціональність офіційного сайту

посольства США в Україні, тому частина інформації з нього також наразі недоступна.

Отже, незважаючи на те, що не всі залучені нами джерела є рівнозначними за інформаційною насиченістю і відповідністю предмету дослідження, їх сукупний комплекс (80 джерел) видається достатнім для досягнення мети та вирішення основних завдань магістерського дослідження. Аналіз джерел дозволяє виявити еволюцію офіційної позиції Вашингтона щодо змісту та методів публічної дипломатії як складника глобальної зовнішньополітичної стратегії, роль окремих елементів американської інституційної системи публічної дипломатії, тоді як зарубіжна та вітчизняна історіографія презентують особливості концептуалізації цього феномену в межах реалістичної, неоліберальної та конструктивістської теоретичних парадигм, а також масштабний фактичний матеріал щодо розвитку публічної дипломатії США у постбіполярний період та її регіональної специфіки.

РОЗДІЛ 2. РОЛЬ ПУБЛІЧНОЇ ДИПЛОМАТІЇ США У ПРОСУВАННІ ДЕМОКРАТІЇ У СВІТІ У ПОСТБІПОЛЯРНИЙ ПЕРІОД

2.1 Інституційний вимір публічної дипломатії США

Традиційно початком інституціоналізації публічної дипломатії США вважають утворення у 1953 р. Інформаційного Агентства США (USIA), проте варто згадати заснований 14 квітня 1917 р. Комітет з питань громадської інформації (Committee on Public Information), який координував пропагандистську діяльність в роки Першої світової війни [96, с 125], а згодом створені адміністрацією Ф.-Д. Рузвельта задля ведення антинацистської та антияпонської пропаганди під час Другої світової війни Офіс військової інформації (The Office of War Information) [119, с. 15]. та Службу закордонної інформації (Foreign Information Service). На базі відділу новин для Європи та Азії

цієї Служби у 1942 році була заснована радіомережа «Голос Америки» («The Voice of America»), діяльність якої триває дотепер [122].

Як зазначає Д.Дубов, «процес інституалізації відбувався в межах двох паралельних, але взаємопов'язаних процесів – створення наглядових організацій, які мали готувати незалежні звіти про ефективність ПД уряду США, та заснування урядових структур, що безпосередньо реалізовували та координували заходи з ПД» [91, с. 31-32]. Перший процес виявлявся в діяльності спеціальних комісій, другий – у створенні та подальшому розвитку спеціальних державних агентств.

У межах першого процесу був ухвалений «Закон США 1948 року про інформаційні та культурні обміни» (United States Information and Educational Exchange Act of 1948) [27] (так званий акт Сміта-Мундта), яким інституалізовано дві комісії: Консультативну комісію США з інформації (United State Advisory Commission On Information, USACI) та Консультативну комісію США з освітніх обмінів (United States Advisory Commission on Educational Exchange), які мали «формулювати та рекомендувати для Держсекретаря політику та програми щодо положень цього закону» [27]. Сам закон ставив за мету (ст. 2) «забезпечити уряду США можливість просувати ліпше розуміння США в інших країнах, а також поліпшити порозуміння між людьми США та людьми в інших країнах». Обидві комісії, особливо Комісія з інформації, суттєво сприяли імплементації ефективної моделі публічної дипломатії у США. Так, у 1968 р. слуханням Підкомітету з міжнародних організацій та рухів Комітету з міжнародних відносин Палати представників США передував симпозиум «Майбутнє публічної дипломатії США», на якому виступив тодішній очільник Комісії з інформації Френк Стентон. Презентуючи чергову (вже 23) доповідь Комісії, він висунув чотири нові ідеї, що мали визначити вектор американської публічної дипломатії у тодішньому світі: 1.

«Новий напрям» - необхідність відмовитися від думки, що ті знання, які США мали про світ після завершення Другої світової війни, все ще затребувані: «Світ рухається вперед швидше, ніж ми».

2. «Новий вимір». Стосується організаційних змін: «Ми почали повоєнний період фактично без програми зовнішніх публічних відносин. Хоча сьогодні їх вже декілька. Але сьогодні частина їх підпорядкована Президенту, частина – Держсекретарю, частина – Директору USIA, а ще частина – іншим урядовим агенціям. Час зібрати їх разом».

3. «Новий обов'язок» - якщо досі основною функцією USIA було «поширення» інформації, то тепер їм пропонується «слухати» (фактично збирати інформацію й думки). Але не тільки USIA має слухати зовнішній світ, USIA мають бути почутими і всередині країни, зокрема в урядових структурах.

Тобто вони мають стати чинниками, які формують зовнішню політику як таку.

4. «Новий акцент» - Не варто очікувати, що повідомити позицію уряду США через медіа буде досить для формування правильного її сприйняття. Треба посилювати особисті контакти та зустрічі на всіх рівнях – між офіційними особами, між офіційними особами та людьми та між людьми [5, с.1].

Звіт Комісії з інформації за 1968 р. не лише представив ці ідеї, але й майже вичерпно визначив сферу американської публічної дипломатії:

- культура та освіта;
- обміни;
- бібліотеки та інформаційні центри;
- місцеві/корінні організації;
- репрезентація країни;
- взаємодія з місцевою пресою;

- робота з іноземними журналістами загалом;
- розвиток Voice of America;
- міжнародні виставки [5, с. 2–3].

Комісія з інформації та Консультативна комісія США з освітніх обмінів були ліквідовані у 1977 р., а їхні функції покладені на створену 1 квітня 1978 р. Консультативну комісію з міжнародних комунікаційних, культурних та освітніх відносин (United States Advisory Commission On International Communication, Culture and Education Affairs), яка, згідно з Актом щодо Держдепартаменту США 1979 року (Department of State Authorization Act) [22], отримала сучасну назву - Консультативна комісія США з публічної дипломатії (U.S. Advisory Commission on Public Diplomacy). Цікаво, що склад Комісії, яка де-факто виконувала функцію нагляду за відповідною урядовою агенцією, завжди обирався з осіб, максимально дистанційованих від урядових структур. Голова цієї Комісії у 1982 р. Леонард Сільверстайн у вступному слові до щорічного звіту так характеризував її склад: «Сім членів цієї Комісії, які не є ані бюрократами, ані дипломатами, але є небайдужими громадянами...». Дійсно, сам Сільверстейн був партнером в юридичній компанії (та Президентом асоціації національного симфонічного оркестру), а інші члени представляли приватний бізнес (зокрема, ресторанний), науку (наприклад, Міделбарі Коледж), культуру (екс-директор Чиказького музею сучасного мистецтва) і громадянське суспільство. [91, с. 31].

Помітну роль в структурі публічної дипломатії США відіграє Комісія радників з питань публічної дипломатії (the United States Advisory Commission on Public Diplomacy (ACPD)), створена 1948 року Конгресом як двопартійна організація, місія якої - оцінювати діяльність уряду США, спрямовану на вивчення, інформування та вплив на іноземну громадськість, а також на підвищення розуміння та підтримки цієї діяльності. ACPD проводить дослідження та симпозиуми, які надають чесні оцінки та інформований дискурс

щодо зусиль публічної дипломатії в уряді. За підтримки заступника державного секретаря з публічної дипломатії та зв'язків із громадськістю Комісія звітує перед президентом, державним секретарем і Конгресом. [61].

Оприлюднений у вересні 2014 року звіт Комісії містить аналіз ефективності структури реалізації публічної дипломатії США та рекомендації з усунення недоліків:

- Структурні та організаційні зміни: 1. Створити посаду директора з питань досліджень та оцінювання ситуації та розширити структуру з питань оцінювання ситуації в межах Відділу планування. 2. Здійснювати більшу експертну підтримку персоналу, що займається оцінюванням. 3. Збільшити фінансування на дослідження та оцінювання ефективності. 4. Переглянути в подальшому Акт щодо конфіденційності 1974 року 5. Не поширювати дію Акту про скорочення паперообігу 1980 року на дослідницький відділ Держдепартаменту. 6. Покращити взаємну та внутрішню співпрацю між агенціями та спільне використання інформації. 7. Розробити інструкції та тренування з питань досліджень та оцінювання. 8. Створити підкомісію Комісії радників з питань публічної дипломатії з питань досліджень та оцінювання.

- Методологія: 1. Збільшити інтеграцію інформації у розробку стратегій та програм. 2. Створити більш деталізовані дані для поліпшення зворотного зв'язку. 3. Більше використовувати порівняльні дані та/або аналіз для визначення впливу. 4. Надавати більш контекстні дані, щоб визначати вплив. 5.

Виділяти негативні результати для корекції причини їх появи. [25, с. 57].

Другий процес в межах інституціоналізації публічної дипломатії США розпочинається зі створення згідно з указом Президента Д. Ейзенхауера (Reorganization Plan № 8 of 1953) [21], у серпні 1953 р. Інформаційного агентства

США (United States Information Agency, USIA), покликаного «консолідувати всю закордонну інформаційну діяльність уряду США в межах однієї програми» [29]. У 1963 р. на слуханнях у Комітеті з міжнародних справ Палати представників Конгресу США «Перемогти у Холодній війні: ідеологічний наступ США» [69] директор USIA Е. Мурроу визначив завдання структури: «Вплив на мислення людей через різноманітні інструменти комунікації, як-от: персональні контакти, радіомовлення, бібліотеки, видавництва та розповсюдження книг, преси, фільми, виставки, телебачення, англomовні інструкції тощо». Агентство в межах офіційної місії «розповсюдження інформації про американське суспільство, підтримки американської політики та покращення взаєморозуміння між США та іншими країнами». активно сприяло популяризації американської культури, реалізації програм обміну, імплементації освітніх реформ, організації лекційної та виставкової діяльності. У 1998 р., за ініціативи Президента В. Клінтона, згідно з законом США № 105-277 про реформу й реструктуризацію органів закордонних справ (US Foreign Affairs Reform and Restructuring Act of 1998) [15] USIA втратило статус самостійного федерального агентства й було інтегроване до структур Державного департаменту США, який наразі є ключовим органом у реалізації громадської дипломатії. Функціональні обов'язки USIA з мовлення відійшли до Ради керуючих мовленням (Broadcasting Board of Governors), а організація обмінів та інформаційних заходів поза сферою мовлення - до відповідальності заступника Державного секретаря з питань громадської дипломатії та зв'язків із громадськістю (Under Secretary for Public Diplomacy and Public Affairs), який здійснює загальне керівництво публічною дипломатією й якому підпорядковані такі структури Держдепартаменту: 1) управління політики, планування та ресурсів; 2) управління глобальних питань молоді; 3) бюро з освітніх і культурних справ; 4) бюро глобальних зв'язків з громадськістю; 5) глобальний центр взаємодії [60].

До компетенції Управління політики, планування та ресурсів (УППР) належить стратегічне планування, допомога Заступникові держсекретаря у залученні ресурсів та їх спрямуванні на досягнення пріоритетних цілей, реалізація програм публічної дипломатії, розроблення механізмів контролю та незалежне оцінювання їх ефективності. Діяльність Підрозділу з оцінки і контролю включає: 1) проект вивчення впливу публічної дипломатії на ключові групи закордонної аудиторії у всьому світі; 2) оцінювання програм з точки зору їх довготермінового впливу; 3) систему моніторингу активності місій публічної дипломатії США за кордоном; 4) контроль використання бюджету та визначення необхідності подальшого фінансування проектів. [10].

Управління глобальних питань молоді координує програмування, пов'язане з молоддю, навколо пріоритетів зовнішньої політики адміністрації та існуючих регіональних ініціатив, одночасно постійно та змістовно проводячи консультації з молодими людьми щодо формулювання та реалізації відповідної політики та програм, намагаючись налагодити стосунки та підвищити голос молоді, яка змінює ситуацію вдома та за кордоном. [55].

Бюро з питань освіти та культури (ЕСА) розробляє та реалізує освітній, професійний і культурний обмін та інші програми, які створюють і підтримують взаєморозуміння з іншими країнами, необхідне для досягнення цілей зовнішньої політики Сполучених Штатів. Програми ЕСА розвивають міжлюдські зв'язки між нинішніми та майбутніми світовими лідерами, які сприяють національній безпеці та цінностям США. [43]. Діяльність Бюро регламентується Актом взаємного освітнього і культурного обміну, ухваленим Конгресом США у 1961 р. (остання редакція 2012 року) [26]. Акт містить перелік головних програм, керівництво чи координацію якими здійснює Бюро: освітня програма обмінів ім. Фулбрайта для студентів, дослідників, викладачів, вчителів; стипендіальна програма Гамфрі (надання стипендій для навчання, в тому числі з одержанням

наукового ступеня, в американських університетах, а також для участі іноземців у роботі урядових та неурядових інститутів); програма грантів для короткотермінових візитів лідерів у конкретній сфері діяльності; американські культурні центри та бібліотеки, які поширюють друковану, аудіо-, відеопродукцію про суспільство та культуру США в інших країнах; програма фінансової підтримки американських закордонних шкіл; програма американських студій, що сприяє вивченню історії США, їхньої культури та народів у інших країнах; програма співпраці з приватними неприбутковими організаціями для реалізації цілей, визначених Актом; програма обміну Саманти Сміт (обміни осіб, молодших 21 року, та студентів вищих закладів освіти з країн колишнього СРСР та Східної Європи); американська мистецька програма (сприяння вивченню мистецтва Америки через організацію виставок та відвідин американськими митцями зарубіжних країн [26, sec. 2460].

Однією з найбільш значущих за останні 20 років інституційних реформ стало злиття двох відділів Державного департаменту – Бюро міжнародних інформаційних програм та Бюро зв'язків з громадськістю в єдине Бюро зв'язків із глобальною громадськістю. Її реалізацію уможливило внесення у 2013 р. поправок до закону Сміта-Мундта, що скасували заборону поширення пропаганди на населення США. Де-факто, ця реформа означала масштабізацію системи контрпропаганди, адже відтепер державні освітні програми, наприклад, у сфері медіаграмотності, охоплюватимуть й американську аудиторію.

Бюро глобальних зв'язків з громадськістю (GRA) виконує місію служити американському народу шляхом ефективного інформування американської аудиторії про пріоритети зовнішньої політики США та важливості дипломатії, а також залучення іноземної громадськості для покращення її розуміння та підтримки цінностей і політики. Сполучених Штатів. [44].

Глобальний центр взаємодії створений, щоб спрямовувати, керувати, синхронізувати, інтегрувати та координувати зусилля федерального уряду США з розпізнавання, розуміння, викриття та протидії іноземним державним і недержавним пропагандистським та дезінформаційним зусиллям, спрямованим на підірив або вплив на політику, безпеку чи стабільність Сполучених Штатів, їхніх союзників та країн-партнерів. [50]. Актуалізація саме контрпропагандистських функцій Центру заслуговує на особливу увагу. У травні 2018 р. було запущено проект «Серія демонстрацій технологій» (Tech Demo Series), що передбачає обмін технологіями у сфері боротьби з іноземною пропагандою між експертами Держдепартаменту, представниками академічного середовища, бізнесу тощо. Аналогічна кооперація відбувається також й на міжнародному рівні - в межах проекту «Техновиклики» (Tech Challenges). Нарешті, робоча група «Тестування технологій» (Technology Testbed) моніторить ефективність впроваджуваних технологій на короткострокових моделях. Слід окремо фокусувати увагу на елементах системи, що відповідають за моніторинг російської політики та пропаганди. Зокрема, Цільова група з іноземного впливу відстежує фейкові акаунти у соціальних мережах, а також забезпечує кібербезпеку виборчого процесу [7].

Важливим інструментом координації діяльності ЗМІ для реалізації завдань публічної дипломатії США є Рада керуючих мовленням (Broadcasting Board of Governors) [8] (з 2018 р. - Агентство США з глобальних медіа (United States Agency for Global Media (USAGM)), що складається з дев'яти членів, вісім із яких призначає Президент зі згоди Сенату, а дев'ятим є Державний секретар США. Місія Агентства полягає в тому, щоб інформувати, залучати та об'єднувати людей у всьому світі на підтримку свободи та демократії [62]. Під керівництвом Ради діють п'ять міжнародних мовників – «Голос Америки», «Радіо Вільна

Європа/Радіо Свобода», Радіо «Вільна Азія», Управління кубинського мовлення, Мережа мовлення Близького Сходу [62].

Активну роль у сфері публічної дипломатії відіграє урядове Агентство США з міжнародного розвитку (USAID), засноване у 1961 р. Президентом Дж. Кеннеді для невійськової допомоги зарубіжним країнам. Агентство консолідувало функції багатьох організацій та програм, які реалізовувалися американською адміністрацією, починаючи з Плану Маршалла. USAID передусім опікується програмами, покликаними вплинути на політичний та економічний розвиток зарубіжних країн; відіграє важливу роль у процесі їх демократизації, зокрема, сприяє проведенню виборів і переходу цих держав до ринкової економіки через фінансування діяльності політичних партій та громадських організацій; забезпечує навчання політичних лідерів, реформаторів і дисидентів, бізнесменів; ініціює модернізацію тематичних освітніх програм в університетах; фінансує створення за кордоном спеціалізованих інституцій, зокрема, прес-служб, бізнес-центрів і демократичних корпусів [64]. Отже, USAID – наразі основний виконавець програм публічної дипломатії США в політичній сфері, фокус яких - підтримка зарубіжних демократичних рухів, проведення виборів, навчання політичної еліти, спостерігачів, журналістів тощо.

Однією із основних функцій Агентства є формування позитивного іміджу США у світі. Після подій 11 вересня 2001 р. Агентство значно посилило увагу до питань публічної дипломатії в світлі усвідомлення впливу антиамериканських настроїв у багатьох країнах, включаючи й тих, які отримують американську допомогу. Ефективне поєднання зусиль з інформаційного впливу та програм допомоги, на думку урядовців США, повинно виправити цю ситуацію [96, с.128].

Починаючи з 2003 р., USAID розробляє спільні з підрозділами

Держдепартаменту програми у сфері публічної дипломатії. Так, у 2003 році Держдепартамент та USAID розробили стратегічний план на 2004–2009 рр. [23], який врахував регіональний контекст і культурні традиції тих країн, де мали реалізовуватися програми публічної дипломатії.

Ще одним незалежним федеральним агентством уряду США, що працює в сфері публічної дипломатії, є Корпус миру. Він був заснований за ініціативи Президента Кеннеді згідно з законом про корпус миру (Peace Corps Act, Public Law 87-293) у 1961 р.. Корпус направляє волонтерів у понад 70 країн світу для співпраці з урядами, некомерційними організаціями, освітніми установами, представниками бізнесу та громадянського суспільства. В Україні Корпус миру діє з 1992 р. Він імплементує програми розвитку громад, викладання англійської мови як іноземної та програми молодіжного розвитку [40]. Цілями Корпусу миру є: 1) допомога людям інших країн у доступі до кваліфікованого персоналу; 2) допомога у забезпеченні кращого розуміння американців з боку націй, яким надаються послуги; 3) допомога у забезпеченні кращого розуміння інших націй американцями [58]. Задекларовані цілі та цільові аудиторії, на які орієнтована діяльність добровольців Корпусу миру, засвідчують його інтегрованість у єдину систему публічної дипломатії США [96, с.128].

До відомств, які займаються реалізацією програм публічної дипломатії, окрім зазначених структур Держдепартаменту, напівурядових комісій та агентств, належать також дипломати США, передусім, апарат аташе з культури разом з інформаційними центрами США в зарубіжних країнах, благодійні фонди та неурядові організації США, такі як фонд «Євразія» [48], фонд Карнегі [45], фонд Маккартурів [53], фонд Рокфеллера [59], фонд Форда [49] та інші.

Щодо процесу прийняття рішень у сфері американської публічної дипломатії, то з моменту її появи він постійно перебував у центрі уваги Президента, його оточення, а також Конгресу США. Якщо вплив президента,

його радників та Ради національної безпеки здійснюється переважно в форматі ініціювання нових програм, їх розширення, зміни регіональних пріоритетів, то Конгрес США відіграє вагомую роль у сфері фінансування ініціатив виконавчої влади в цій сфері. Окрім того, Конгрес може вносити корективи до структури публічної дипломатії, стимулюючи Президента ліквідувати старі відомства або створювати нові. Наприклад, наприкінці 1990-х років саме Конгрес США змусив В. Клінтона ліквідувати Інформаційне агентство, як рудимент періоду холодної війни [82, с.715]. Крім того, конгресмени безпосередньо та опосередковано спілкуються з іноземною аудиторією, тож здатні підсилити чи послабити урядові зусилля в царині публічної дипломатії.

Отже, проаналізувавши інституційну систему публічної дипломатії США, можна визначити її ключові особливості:

- складність і розгалуженість цієї системи, що засвідчує незмінну актуальність впливу на іноземну громадськість, попри недостатній рівень ефективності попередньої діяльності американців у цій сфері;
- інституційні реформи у постбіполярний період з метою адаптації системи до новітніх зовнішньополітичних пріоритетів, зокрема, підтримки демократичних трансформацій посткомуністичних країн та держав пострадянського простору, покращення відносин з мусульманським світом, просування американських цінностей в країнах, що розвиваються;
- постійна увага до питань ефективності публічної дипломатії США, що забезпечується відповідними моніторинговими підрозділами;
- використання широкого спектру традиційних і сучасних високотехнологічних засобів поширення інформації з метою максимального охоплення різноманітних цільових аудиторій.

Досвід інституціоналізації публічної дипломатії США становить значну цінність для України, тому потребує подальшого дослідження та критичного осмислення.

2.2 Публічна дипломатія США як складова глобальної стратегії демократизації

Як зазначають дослідники, перехід від конфронтації часів холодної війни до постбіполярного діалогу спричинив масштабне скорочення державних асигнувань на реалізацію публічної дипломатії США. Багато програм або були цілком згорнуті, або суттєво урізані. Це стосувалось як пострадянського простору (зокрема, за свідченням К. Балабанова та М. Трофименка, на початку 1990-х «Дж. Буш-старший просив у Конгресу більше 600 млн дол. на реалізацію публічної дипломатії в Росії, а отримав тільки половину» [82, с. 715]. І це незважаючи на те, що в період холодної війни СРСР був для Сполучених Штатів ворогом №1. Тож, посткомуністична трансформація російського суспільства мала сприйматися як першочергове завдання.), так і регіонів Третього світу, за вплив на які в попередні десятиліття точилася запекла боротьба, насамперед, ісламських країн (Джеймс Крітчлов, наприклад, зазначає, що «фінансування американської публічної дипломатії в Індонезії, одній з найбільш населених ісламських країн, скоротилось удвічі в 1990-х роках. З 1995 р. по 2001 р. академічні та культурні обміни знизилися з 45 тис. до 29 тис. осіб» [112, с. 84].

За словами Д. Дубова, «у цей період USIA опинилась перед екзистенційним викликом з питанням «Що далі?» [91, с.119]. Про ситуацію з USIA у 1990–1991 рр. слушно вислівився її тодішній очільник Брюс Гелб: «Одна з найбільш дивних іроній в історії полягала в тому, що як тільки Америка та світ увійшли у нову

інформаційну добу, Інформаційне агентство США закрилось як незалежна одиниця та фактично стала частиною Держдепартаменту... » [63].

Показовими щодо зазначеної тенденції початку 1990-х років можуть слугувати звіти Комісії з публічної дипломатії. Зокрема, звіт за 1993 р. «Публічна дипломатія у світі, що змінився» хоча й складався лише з 4 сторінок, містив низку принципових тез, які не були тоді належним чином оцінені. Констатуючи, що світ дійсно змінився, і змінився радикально: («Ми живемо в добу не лише економіки, заснованої на інформації, але й політики, заснованої на інформації, у добу, коли дипломати та особи, що приймають рішення, мають навчитись діяти в умовах «реального часу»), члени Комісії запитують: «Чи потрібні нам у цих умовах іномовлення, освітні та культурні обміни та місії США зі зв'язків з громадськістю?», «Чи потрібна нам USIA у такому світі?» Відповідаючи на обидва запитання «так», вони наголошують на необхідності змін, що дозволять адаптувати публічну дипломатію до нових вимог, до нової реальності. Ці зміни мають спиратися на усвідомлення таких ключових трендів інформаційної доби:

1. Дипломатія в інформаційну добу – це публічна дипломатія. Традиційна дипломатія й військові методи в інформаційну епоху поступово відходять у минуле (хоча і не зникають зовсім). Урядам для реалізації їхніх інтересів потрібно переконувати громадян інших країн, щоб впроваджувана політика була успішною. Ця діяльність не може бути «випадковою» – так само, як і для зовнішньої політики, оборони, торгівлі й розвідки, уряду потрібна спеціальна структура, яка комунікуватиме національні інтереси та ідеали на зовні.
2. Публічна дипломатія є ключем до мирних змін та демократичних реформ. З'являються країни, які хочуть йти демократичним шляхом. Але часто їм не вистачає необхідних знань, ресурсів та працюючих демократичних інститутів.

Публічна дипломатія може все це забезпечити, особливо зважаючи на величезний історичний досвід США в такій діяльності.

3. Освітні та культурні обміни є центральним елементом публічної дипломатії в інформаційну добу. Супутникове телебачення та подорожі реактивними літаками (jet travel) стиснули час та простір; вони також можуть створити ілюзію розуміння. Але ставлення у більшості своїй виробляються повільно та по зростаючій». Це можуть забезпечити лише культурні та освітні обміни, які працюють на довгострокову перспективу. 4. Публічна дипломатія необхідна у взаємозалежному світі.[17].

На цих чотирьох пріоритетах і слід було сфокусувати місію USIA у новому світі. Проте Комісія констатувала брак необхідних для цього ресурсів: у 1993 році бюджет USIA наразі виявився меншим, ніж 25 років тому.[17].

Джерела подають доволі суперечливу інформацію щодо реальних обсягів асигнувань на потреби публічної дипломатії США у зазначений період. Стівен Джонсон та Хелле Далє наводять станом на 1993 р. [123], цифру у 844 млн дол. Це менше, ніж у попередні роки, але не є радикальним скорочення. При цьому за даними звіту Комісії з публічної дипломатії за 2017 р. [6], видатки на публічну дипломатію у 1993-1994 рр. були найвищими за весь період з 1980 р.: (2 млрд 340 млн дол. у 1993 р. порівняно з 2 млрд 95 млн дол. у піковий 1987 р.) Такі розбіжності в даних дослідники пояснюють різною методологією підрахунку статей витрат: до 1999 р. (рік розформування USIA) бралися до уваги асигнування саме на цю структуру та її діяльність, тоді як у звіті 2017 р. враховані загальні видатки державного бюджету США на публічну дипломатію, зокрема фінансування економічних програм підтримки (Economic Support Fund) та програм допомоги посткомуністичним країнам у розбудові демократії та вільного ринку (Assistance for Europe, Eurasia, and Central Asia). Такий підхід видається більш адекватним, хоча й він не спростовує очевидної тенденції щодо

скорочення фінансування, яку вдалося переломити лише після приходу до влади Б. Обами. Проте навіть близько 1 млрд дол., асигнованих на публічну дипломатію у 2003 р., становили лише близько 1/25 загального бюджету США на зовнішню політику, що, за оцінками американських фахівців, критично мало [117].

Ще один показовий звіт Комісія з публічної дипломатії представила у 1996 р. Документ не лише констатував факт скорочення фінансування USIA за цей період на 19 %, а й закликав врахувати інформаційну революцію, зростання впливу іноземних аудиторій та стрімку активізацію діяльності неурядових організацій, тобто вперше висунув ідею формування «нової публічної дипломатії». Зокрема, Комісія зазначала, що за сучасних умов «під питанням опиняється ефективність радіомовлення, роль традиційних бібліотек (які поступово заміщуються онлайн-сервісами та електронними бібліотеками), обмінів (які часто підміняються дистанційними формами), система «Вашингтонських файлів» (відтепер передаються через інтернет), публікацій у традиційних медіа (які все частіше переміщуються в інтернет) і візитів спікерів (частково заміняються відеоконференціями)» [20]. Відповідно, Комісія пропонувала більш гнучку модель фінансування USIA, за якою до 25 % коштів агенція зможе спрямовувати на проекти, які замовлятиме в НУО та приватних фірм. При цьому Комісія рішуче виступила проти популярної в середині 90-х років ідеї цілковитого делегування всього інформаційного позиціонування держави приватним медіагрупам: «Нова дипломатія не може бути полишена на комерційні медіа. Приватні медіа фокусуються на найближчій перспективі, часто сенсаційних заголовках, на популярній культурі й особливо на тому, з чого можна отримати комерційний зиск. У цьому контексті CNN ніколи не надає переконливих аргументів на захист інтересів США... І не має надавати. Це завдання для органів виконавчої влади та Конгресу...» [91, с 122-123].

Цілковите переосмислення ролі публічної дипломатії США у новому світі зумовили трагічні події 11 вересня 2001 р., одним з чинників яких експерти визнали формалізацію і, як наслідок, занепад публічної дипломатії після завершення Холодної війни [124]. Американський істеблішмент тепер поновому сприйняв концепцію «нової публічної дипломатії» як глобальну стратегію просування національних інтересів держави, підтримки демократизаційних процесів та протистояння новітнім викликам та загрозам у світі. Показовим є висновок Комісії з публічної дипломатії 2013 р.: «Сучасна публічна дипломатія часто вимірюється через міфічний стандарт минулого, зумовлений перемогою у Холодній війні. Насправді американська публічна дипломатія може бути описана як історія успіху лише після колапсу Радянської імперії» [24]. Вочевидь, публічна дипломатія почала концептуалізуватися як інструмент довгострокового впливу, ефект від якого може виявлятися значно пізніше, ніж спливе термін перебування при владі окремих політиків. Різниця між політичним і державним діячем, за словами американського проповідника Джеймса Кларка, полягає саме в тому, що «політик думає про наступні вибори, а державний діяч думає про наступне покоління» [111]. Тобто, розвиток публічної дипломатії почав сприйматися як стратегічний пріоритет держави, а не данина політичній кон'юктурі.

Прикладом еволюції стратегії публічної дипломатії США у постбіполярний період може слугувати *Латинська Америка*. На кінець холодної війни Сполученим Штатам вдалося досягти в регіоні вагомих політичних успіхів, Зокрема, у 1990 р. у Нікарагуа відбулися перші демократичні вибори, під час яких сандіністи зазнали поразки, і до влади прийшли проамериканські сили. Але надалі через зазначене послаблення уваги США до публічної дипломатії сандіністи взяли реванш: за підсумками виборів 2006 р. та 2011 р. Д. Ортега повернувся до керма влади; у 2015 р. парламент Нікарагуа санкціонував

входження російських військових кораблів у свої порти та постачання російської зброї, а у 2017 р. росіяни розпочали будівництво в Манагуа великого комплексу для власних потреб [91, с. 125]. Ці політичні невдачі Вашингтона в Латинській Америці змусили адміністрацію Барака Обама «перезавантажити» зовнішньополітичну стратегію щодо регіону, зробивши публічну дипломатію її ключовим довгостроковим інструментом.

Вочевидь, найуспішнішою виявилася політика Обама щодо Куби, що характеризувалась переходом від ізоляції до нормалізації відносин з Гаваною. У 2013 р. на похоронах Нельсона Мандели в ПАР відбулося перше публічне з 1959 р. рукостискання лідерів двох країн Б. Обама та Рауля Кастро. Невдовзі були відновлені дипломатичні відносини між США і Кубою. Провідними знаряддями налагодження двосторонньої стратегічної комунікації виступали цифрова дипломатія, а також програми молодіжних обмінів.

USAID, Міністерство праці та Корпорація «Виклики тисячоліття» (Millennium Challenge Corporation, MCC) імплементували масштабні програми освіти, професійної підготовки та зайнятості молоді в Центральній Америці і Карибському басейні, фінансування яких сягнуло 68 млн дол. Уряд США підтримав кроки з американізації університетських структур, навчальних планів і викладацького складу латиноамериканських країн. З 2015 р. USAID інвестувало 35 млн дол. в нову програму вищої освіти, спрямовану на розширення доступу до неї маргінальних груп населення Центральної Америки і Карибського басейну. В межах президентської ініціативи «100 000 сильних Америки» істотно зросло число освітніх обмінів між США і латиноамериканськими країнами. Кількість латиноамериканських студентів в університетах Сполучених Штатів збільшилася більш ніж на 13% [11]. .

У 2012 р була запущена Мережа малих підприємств Америки, покликана підтримувати створення центрів розвитку малого бізнесу, інкубаторів та інших

структур з метою надання підтримки підприємцям регіону. Ще однією програмою, спрямованою на усунення гендерних бар'єрів і розширення бізнесових можливостей жіноцтва, стали «Жінки - підприємці Америк», що була проголошена президентом Обамою на Саміті Америк-2012. Білий Дім підтримав також реалізацію плану процвітання в «північному трикутнику», орієнтованого на вирішення економічних, політичних та інституційних проблем в Гватемалі, Гондурасі і Сальвадорі.

Управління перехідних ініціатив (Office of Transition Initiatives, OTI) USAID відповідало за реалізацію політичних програм публічної дипломатії США в Латинській Америці. Зокрема, агентство підтримувало контакти з опозиційними групами, надаючи їм фінансову та технічну допомогу з метою просування політичних інтересів США в регіоні, наприклад, здійснення спроби усунення від влади у 2002 році президента Венесуели Уго Чавеса. Адміністрація Б.Обами трансформувала модель взаємодії із регіональною опозицією, пріоритезувавши підтримку організацій та активістів, які популяризували принципи ліберальної демократії серед широкимх верств громадськості.

Цільовою аудиторією американської публічної дипломатії в Латинській Америці передусім вважалась молодь. У 2009 році в м Мехіко за підтримки Держдепартаменту США був заснований Альянс молодіжних рухів (Alliance of Youth Movements, AYM), покликаний допомагати молодим лідерам «проводити позитивні зміни в суспільствах». Сьогодні Альянс популярний не лише в країнах Латинської Америки, а й в інших регіонах. До нього належать активісти протестних і опозиційних рухів, які виступають проти авторитарних правлячих режимів. Направляє Активісти АYM з Латинської Америки щороку отримують 250 стипендій на навчання в США. Отримані ними знання технологічних новинок згодом застосовуються для таємного поширення інформації, координації та фіксації політичних акцій тощо .

Останнім часом значну роль відіграє цифрова дипломатія. Посольства і дипломатичні місії США в латиноамериканських державах творчо використовують соцмережі для тіснішої комунікації з громадськістю регіону, викладаючи пости в Twitter і Facebook, влаштовуючи відео конференції, онлайнконкурси та інтернет-чати. Це призвело до збільшення популярності і, відповідно, числа передплатників деяких сайтів та персональних вебсторінок. Напередодні візиту президента Обами до столиці Бразилії коло передплатників сторінки посольства США в Facebook зросло більш ніж на 750%, в Twitter - вдвічі.

Латиноамериканська стратегія Д. Трампа ознаменувалась його різкими випадками на адресу Мексики і мексиканців, які нелегально мешкають в США і багато з яких є «насильниками і наркотрафікантами». Апогеєм стала ідея зведення «мексиканського муру». Все це помітно звужувало обрії діалогу з місцевою громадськістю. 2018 рік був оголошений Д. Трампом «Роком Америк», що мало означати активізацію дипломатії США в латиноамериканському регіоні. Свідченням цього стали візити вашингтонських високопосадовців, зокрема, віце-президента М. Пенса, держсекретаря Р. Тіллерсона, а також очільника Пентагону Дж. Меттіса, які, на думку експертів, надсилали сигнал про готовність Білого дому інтенсифікувати співпрацю з латиноамериканськими державами на противагу зростанню в регіоні впливу конкурентів.

Адміністрація Дж. Байдена надала латиноамериканському вектору публічної дипломатії США «другого дихання», розгорнувши низку освітніх програм, серед яких особливо масштабною є програма Міжамериканського діалогу, спрямована на підвищення якості освіти в регіоні. Білий Дім використовує цю платформу як канал комунікації з державними та приватними стейкхолдерами, щоб «сприяти інформованому обговоренню освітньої політики,

виявляти та поширювати найкращі практики та контролювати прогрес у напрямку вдосконалення». Широка мережа залучених до програми політиків, експертів у сфері освіти, бізнес-лідерів, науковців і журналістів зробили її «найсильнішим приватним голосом з питань освіти в регіоні». [47].

На *Близькому Сході* кінця ХХ-початку ХХІ століття недержавні суб'єкти, що є безпосередньою метою зусиль публічної дипломатії, становили найбільшу загрозу національній безпеці США. Терористична атака ісламістів «Аль-Каїди» на Світовий торговий центр у Нью-Йорку та Пентагон в Арлінгтоні 11 вересня 2001 року поклали початок непримиренній ідеологічній війні між Вашингтоном та ісламським фундаменталізмом, що змусило уряд США переосмислити та розробити нову стратегію публічної дипломатії в арабському світі [16]. Новітнім трендом публічної дипломатії США в регіоні в цей час стає емансипація жінок, насамперед, підтримка рухів за отримання жінками прав на участь у виборах, політичній боротьбі та у розбудові власного бізнесу. Також, були імплементовані проекти з ліквідації неписьменності серед дівчат віком від 10 до 15 років. Ці кроки, на думку американських експертів, мали прискорити трансформацію традиційного східного суспільства, де роль жінки обмежується законами шариату [93, с. 117].

За підтримки США у віддалених районах Близького Сходу, передусім в Афганістані. Єгипті та Марокко, відкривались школи грамотності, деякі випускниці яких завдяки навчанню засадам політичної діяльності згодом стали членами парламенту Іраку, Йорданії, Оману, Туреччини, Кувейту та Бахрейну. Щороку програма «Міжнародний гість» надає 55 арабським жінкам, що мають лідерські якості, можливість відвідати США з метою ознайомлення з американським виборчим процесом. Найбільш результативною програма була визнана для Афганістану, Бахрейну та Туреччини [35].

З 2002 року в таких країнах як Алжир, Бахрейн, Єгипет, Ізраїль, Йорданія, Катар, Кувейт, Ліван, Марокко, ОАЕ. Оман, Саудівська Аравія, Туніс та Палестинські території була імплементована нова «Ініціатива співпраці на Близькому Сході» (MEPI) [54], майже 350 програм якої спрямовані на демократизацію регіону [16].

За адміністрації Б. Обама активізувалось реформування публічної дипломатії, метою якої відтепер стає реабілітація іміджу США та завоювання довіри задля сприяння реалізації американських інтересів на Близькому Сході [118]. У своїй промові в Каїрі 2009 р. Б.Обама наголосив на особистій близькості до мусульманського світу та можливості подолання відмінностей між американською та мусульманськими громадами на основі взаємних інтересів та взаємоповаги. Як зазначають Я.Завада і В. Дударчук, «у 2009 році концепція «м'якої сили» – м'яка заміна авторитарних режимів за допомогою розвитку демократичних інститутів і громадянського суспільства, була зазначена як основа публічної дипломатії США». [93, с. 117]. Для інформування та впливу на іноземну аудиторію з метою мобілізації активної частини населення навколо американських цінностей вона використовує широкий спектр технологічних інструментів, передусім, «Близькосхідну мережу мовлення», до якої входять радіо «Сава» (Radio Sawa), радіо «Фарда» (Radio Farda) телеканал «Альхура» (TV Alhurra) [125].

В цей період було запущено Програму переселення та прийому біженців США (доступна громадянам Туреччини, Лівану, Єгипету та північного Іраку) (US Refugee Admissions Program) [67], Глобальна програма підприємництва (Global Entrepreneurship Program) [51], Міжнародна програма лідерства Women2Women (W2W) [70], Програма обміну молодими лідерами Іраку (Iraqi Young Leaders Exchange Program (IYLEP)) [52]. Ці та інші програми істотно

розширили суспільний діалог між США та країнами Близького Сходу та сприяли налагодженню взаєморозуміння між громадянами з обох сторін.

У Національній структурі стратегічних комунікацій Президента США 2012 р. публічна дипломатія визнана важливою складовою інструментарію національної безпеки США. Слідом за арабською весною, «події останніх двох років лише підсилили важливість публічної дипломатії ... у просуванні інтересів США» [139].

З приходом до влади Д. Трампа відносини між США та державами Близького Сходу різко загострилися, особливо в зв'язку з заявою новообраного президента про намір виходу США з Іранської ядерної угоди 2015 р., що руйнувало регіональну архітектуру безпеки. Демонструючи особисту неприязнь до мусульман, Д. Трамп кидав виклик всій американській публічній дипломатії на Близькому Сході [136]. Тож перед адміністрацією Дж. Байдена постало завдання її перезапуску та реформування, зокрема:

- збільшення інвестування в публічну дипломатію на Близькому Сході, адже попередник вдався до урізання асигнувань на віртуальні та традиційні програми обміну для арабів та ізраїльтян;
- відновлення в повному обсязі американського мовлення в регіоні;
- дотримання чіткої та послідовної інформаційної політики, вваженість публікацій в ЗМІ, передусім в соціальних мережах, які Д.Трамп часто використовував для некоректних, провокативних висловлювань, зокрема щодо ситуації в Ірані та інших арабських державах.

Як зазначає Н. Вест, ключові проблеми публічної дипломатії на Близькому Сході наразі наступні:

- американська публічна дипломатія не є культурно нейтральною, але відображає унікальний американський стиль спілкування;

- хоча американський стиль спілкування позитивно резонує в американському суспільстві, він негативно резонує або не може резонувати серед арабської та мусульманської громадськості;
- культурні відмінності в стилях публічного спілкування підірвали ефективність американської публічної дипломатії в арабському та мусульманському світі [139, с. 2].

Ефективність публічної дипломатії США на Близькому Сході залежатиме також від відновлення довіри з боку місцевого населення, яке відчуває протиріччя між пропагандистськими наративами та реальними зовнішньополітичними кроками Вашингтона, а також визнання та поваги різноманіття ідентичностей – релігійних, націоналістичних, сімейних, освітніх тощо, що властиве населенню регіону.

У 2018 р. анонсовано новий для публічної дипломатії США вектор – *африканський*, адже африканське населення – наймолодше у світі, тому воно видається найперспективнішою цільовою аудиторією проектів з популяризації американської моделі суспільно-політичного ладу та освіти. Поряд з традиційними для американської публічної дипломатії акціями в «Американських центрах», студентськими обмінами Бюро з питань освіти та культури Державного департаменту США запустило інноваційний проект «Панафриканська програма молодіжного лідерства» (Pan-Africa Youth Leadership Program, PAYLP). Щороку ця динамічна молодіжна програма лідерства залучає 150 старшокласників і дорослих наставників з понад 38 країн Африки до тритижневої програми культурного обміну та навчання громадянської активності в США. [57]. PAYLP має на меті «розвивати толерантність і повагу через спільну культуру та цінності, готувати африканську молодь стати відповідальними громадянами та робити позитивний внесок у свої громади, а

також сприяти взаєморозумінню між народом Сполучених Штатів і молодими лідерами по всій Африці» [57].

Отже, розиток американської публічної дипломатії у постбіполярний період мав суперечливий характер. Ейфорія від триумфу у холодній війні спричинила тимчасове послаблення уваги до неї і, відповідно, фінансування багатьох напрямків і проектів, в тому числі і у стратегічно важливих для США регіонах Латинської Америки та близького Сходу. Трагічні події 11 вересня 2001 року змусили переосмислити питання значущості комунікацій з громадськістю в цих регіонах з метою просування демократичних цінностей і захисту національних інтересів Сполучених Штатів, що привело до реформування системи публічної дипломатії та імплементації інноваційних політичних рішень.

2.3 Публічна дипломатія США на пострадянському просторі

Однак, мабуть, найбільш глибоких трансформацій зазнала публічна дипломатія США на пострадянському просторі. Дезінтеграція СРСР як головного ідеологічного суперника США часів холодної війни і поява на його теренах нових незалежних держав, розвал «соціалістичного табору» та стрімка демократизація країн Східної Європи на певний час створили ілюзію, що розгалужена структура та дороговартісні програми публічної дипломатії для цього регіону є історичним анахронізмом. Однак, на відміну від Близького Сходу та Латинської Америки, політична та інформаційна активність США у пострадянських країнах мала вагомий мотив не лише для збереження, а й для кардинального підсилення з огляду на надмету – сприяння розбудові демократії та підтримки громадянського суспільства. Однак шлях до цієї мети доводилось прокладати крізь гострі міжпартійні баталії в Конгресі. Республіканці, які у 1995-1996 рр. мали більшість в обох палатах, розгорнули потужну кампанію критики зовнішньополітичного курсу і публічної дипломатії президента В. Клінтона,

адже, на їхню думку, культивування демократії в зарубіжних країнах – справа важка і не завжди вдячна з точки зору витрачених ресурсів, тож більш прийнятними для США є концепції національної єдності, підтримки геополітичного балансу сил і збереження глобальної економічної і військової переваги США. У цьому контексті підтримка пострадянських держав з боку США має полягати у їхньому захисті від російського впливу шляхом розширення НАТО на схід, яке розглядалося як альтернатива реанімації гегемонії Росії. Ці ідеї у найбільш концентрованому вигляді сформульовані лідером республіканської більшості в Сенаті Б. Доулом у його статті «Визначаючи глобальне майбутнє Америки» [115].

Боротьба між республіканською більшістю в Конгресі і президентською адміністрацією демократів щодо реформування зовнішньополітичного курсу США неминуче спричинила реорганізацію інституційної структури публічної дипломатії. Йшлося як про скорочення асигнувань на програми обмінів та допомоги зарубіжним країнам, так і про зміну статусу ключових федеральних агентств (USIA та USAID) Тож у 1999 р. Інформаційне агентство знову стало відділом Держдепартаменту і підпорядковувалося. Помічникові держсекретаря з публічної дипломатії. Щодо Агентства міжнародного розвитку, то воно «зберегло свій статус і в підсумку зайняло місце Інформаційного агентства як основного механізму реалізації програм публічної дипломатії. Але замість програм в області інформації, культури та освіти, які домінували серед проектів ліквідованого Інформаційного агентства в період холодної війни, Агентство міжнародного розвитку розвивало програми в області створення партій і неурядових організацій, підготовки політиків і проведення виборів». [86, с 1819]. Отже, публічна дипломатія США на пострадянському просторі все відвертіше трансформувалась в знаряддя американізації політичного й економічного життя країн регіону.

На початку 1990-х рр. для підтримки демократичних рухів у Східній Європі була створена спеціальна організація – Демократичний корпус, що виступала своєрідним посередником між федеральним урядом США і пострадянськими країнами. Корпус грав роль грантодавця на проекти, орієнтовані на розвиток представницьких органів влади, незалежних ЗМІ, освітніх семінарів. Проте найактивніше до процесу партійного будівництва, розвитку НУО, формування коаліції між партіями, неурядовими організаціями і ЗМІ та сприяння консолідації громадянського суспільства в цих країнах були долучені партнери Агентства міжнародного розвитку такі партнери Агентства міжнародного розвитку як Національний демократичний інститут, Міжнародний республіканський інститут і Національний фонд на підтримку демократії.

З середини 1990-х років Вашингтон почав демонструвати стурбованість ескалацією імперських амбіцій Росії щодо країн колишнього СРСР, втручанням в їх внутрішні справи та намаганнями протидіяти демократичному впливу США в цих країнах. Це вело до зростання підтримки демократичних трансформацій в 12 пострадянських державах, визначених урядом США як мішені публічної дипломатії. Як свідчить О.Висоцький, «до початку 2000-х рр. в програмах навчання уряду США для лідерів НУО, ЗМІ та членів урядових структур брали участь понад 100 000 громадян з усіх 12 країн СНД». [86, с 20]. Випускники тодішніх американських програм нині посідають в цих країнах високі державні посади або є відомими громадськими активістами.

З середини 1990-х років другим після України реципієнтом фінансування США на розбудову демократії виступала *Грузія*. У 1992 р в Тбілісі відкрилось представництво USAID. Головною метою США в цій країні було формування мережі лідерів-реформаторів, які складуть проамериканську еліту і приведуть країну до зміни політичного режиму [28]. У межах офіційного співробітництва між урядом Грузії і адміністрацією США з 1996 р реалізується пакет реформ як

на рівні грузинського уряду, так і на рівні суспільства. Активну роль було відведено спеціальному навчальному закладу - Грузинському Інституту державного управління, який імплементував програму підбору та підготовки майбутніх державних службовців Грузії. За сприяння створеного раніше Грузинського фонду в галузі стратегічних і міжнародних відносин формувалась еліта грузинської армії і спільнота експертів, орієнтованих на партнерство зі США. Проекти американської публічної дипломатії були також спрямовані на створення проамериканських партій, підтримку незалежних ЗМІ, підготовку та висвітлення виборів в Грузії 2003 року [13]. Отже, були мобілізовані суспільні сили, що виступили за відставку президента Шеварднадзе та радикальне оновлення влади. Апогеєм підтриманих Сполученими Штатами протестних рухів за результатами виборів стала грузинська революція троянд. Найвищим досягненням публічної дипломатії США в Грузії вважають перемогу на президентських виборах М. Саакашвілі в січні 2004 р У звіті USAID у цьому зв'язку зазначалось, що «президент заявив про свою готовність укоренити в Грузії західні стандарти в області демократизації, економічної реформи та управління країною» [14].

Після зміни влади у Грузії у 2013 році, американський вплив знизився. Проте, в країні продовжують функціонувати американські куточки (American Corners), які, організовуючи численні заходи з вивчення англійської мови, популяризації способу життя, освіти та культури США, сприяють зміцненню взаєморозуміння та співпраці між грузинським та американським народами. Посольство США в Грузії також координує низку програм культурних та освітніх обмінів.

Відразу після розпаду СРСР активізувалася публічна дипломатія США і в нових незалежних державах *Центральної Азії*. Тимчасовий інформаційний вакуум на пострадянському просторі стимулював розгортання в

центральноазійському регіоні близько півсотні американських ресурсних центрів, зокрема, American corners (American Spaces), які здійснюють свою пропагандистську діяльність у найвіддаленіших районах [42].

Іншим інструментом публічної дипломатії США в регіоні є неурядові організації, які мають виконувати роль сполучної ланки між офіційною владою та її опонентами, передусім незалежними ЗМІ. Однак, на відміну від Грузії, спроби використати НУО для формування нової регіональної еліти реформаторів та підтримки протестних рухів в державах Центральної Азії наразі мають доволі обмежені результати.

Останнім часом публічна дипломатія США в регіоні все активніше користується можливостями Web 2.0, перевагами якого є суттєво вища оперативність поширення інформації та охоплення набагато ширшого кола користувачів – громадян, які мешкають не лише в самих країнах Центральної Азії, а й тимчасово перебувають за кордоном, насамперед, в Росії. Всіма мовами центральноазіатського регіону працює «Радіо Свобода», перською та узбецькою - інтернет-версія «Голосу Америки»; більшість посольств і регіональних ресурсних центрів США представлені на провідних соціальних Інтернет-платформах. Статистика популярності цих ресурсів цифрової дипломатії наразі відсутня, проте активність в соціальних мережах забезпечила американській стороні постійну присутність в регіональному інформаційному просторі, що дозволяє оперативно реагувати на зміну внутрішньополітичної кон'юнктури в центральноазійських країнах.

Активним інструментом публічної дипломатії США в Центральній Азії з початку 2000-х рр. був також «Корпусу миру», але підвищенана увага представників цієї організації до питань прав людини та демократії виступала подразником негативної реакції регіональних властей на її діяльність і зрештою обмеження останньої. Наразі волонтери «Корпусу миру» працюють лише в

Киргизії, але і там вони час від часу наштовхуються на протидію з боку влади та провладних сил і змушені підлаштовуватись під настрої суспільства [58].

Інтенсифікація інформаційно-пропагандистської експансії Росії в центральноазійському регіоні спонукають Сполучені Штати виділяти додаткові асигнування як на розширення власного мовлення та мережевої активності в регіоні, так і на підготовку незалежних місцевих блогерів та інтернетжурналістів. Зокрема, в Киргизії, Казахстані і Таджикистані діють філії американської неурядової організації «Internews Network», яка поряд з іншими подібними НУО імплементує проекти в сфері інтернет-журналістики, популяризує програму TunnelBear та її аналоги, що протидіють блокуванню соціальних мереж, а також залучає ІТ-спеціалістів зі США для професійного навчання колег з країн Центральної Азії.

У 2011 р. Гіларі Клінтон, яка тоді обіймала посаду Держсекретаря США, висунула ініціативу «Нового шовкового шляху» (New Silk Road), спрямовану на розвиток економічної інтеграції країн Центральної та Південної Азії. В контексті імплементатії цього проекту значна роль відведена налагодженню транснаціональних бізнес-контактів, Тому одним з напрямків публічної дипломатії США в регіоні є проведення конференцій для місцевих підприємців, організація аналітичної роботи в ЗВО і вдосконалення комунікаційної інфраструктури. [80].

Окрім того, реалізується також проект USAID з регіонального економічного співробітництва (Central Asia Regional Economic Cooperation Program - CAREC), в межах якого проходить щорічний Центральноазійський торговий форум, Він відіграє важливу роль у налагодженні прямих бізнесконтактів та розвитку міжнародних торговельних зв'язків. За даними аналітиків, протягом останніх років в роботі форуму зяли участь понад 3 000 підприємців, експертів, лідерів громадської думки з 20 країн. У 2015 р за його

підсумками було підписано Меморандуми про співпрацю та протоколи про наміри на загальну суму понад 45 млн дол. Ці угоди передбачають розширення торговельних операцій, вдосконалення транспортно-логістичних послуг, проведення виставок, ярмарок, тренінгів та інших бізнес-проектів. [46].

Важливим завданням публічної дипломатії США в Центральній Азії є протистояння російському культурному імперіалізму в регіоні та досягнення власного культурно-комунікаційного домінування. За допомогою методів своєї м'якої сили» (популяризація американської історії, культури, системи врядування та засад зовнішньої політики; навчання місцевої молоді англійської мови; програми культурних та освітніх обмінів тощо) США формують в регіоні позитивний імідж своєї держави, Молоді громадяни центральноазійських держав, отримавши вищу освіту в американських університетах, стають носіями демократичних ідей і цінностей, а, отже стратегічним ресурсом публічної дипломатії США, який може бути задіяний для досягнення нею різноманітних цілей.

РОЗДІЛ 3. ПУБЛІЧНА ДИПЛОМАТІЯ США ЯК ЗАСІБ ПІДТРИМКИ ДЕМОКРАТІЇ ТА ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ

3.1 Особливості стратегії США щодо демократизації українського суспільства в період розбудови незалежної держави

«В еру інформаційного суспільства США були і залишаються лідером у сфері громадської дипломатії та взаємодії із людьми у всьому світі. Україна не стала винятком» [102, с. 142]. З середини 1990-х рр. наша країна посідає перше місце за обсягами коштів, які виділяються Сполученими Штатами для розвитку демократії на пострадянському просторі. Публічна дипломатія США в Україні ставить перед собою завдання реформування виборчої системи. зміни недемократичного тоталітарного режиму шляхом створення нових партій,

неурядових організацій незалежних ЗМІ. На просування демократії в країнах СНД у 1996 р. було асигновано 641 млн. доларів, з яких Україна отримала 225 млн. [86, с.20]. Чинниками української пріоритетності називалися демократизація країни, а також необхідність забезпечення безпеки атомних реакторів. Причиною значної допомоги Україні у розбудові демократії слід вважати її важливу геополітичну та економічну роль у Центральній і Східній Європі. Крім того, Україна була членом впливових міжнародних організацій, зокрема. ООН, Ради Європи, а також декларувала прагнення приєднатися до інших європейських та трансатлантичних структур.

Проекти публічної дипломатії США в сфері демократичних трансформацій України сфокусовані на наступних напрямках:

1. зміна законодавства, пов'язаного з проведенням виборів, функціонуванням партій і НУО;
2. створення партій і навчання спостерігачів для виборів;
3. створення незалежних ЗМІ;
4. створення мережі НУО для молодих активістів [86, с. 21-22].

У 2000-2004 рр. в межах публічної дипломатії Україна отримала від США безпрецедентне фінансування програм навчання лідерів партій, членів уряду, журналістів і керівників НУО. Розбудова мережі випускників цих програм розглядалась як ефективний засіб реформування політичної системи пострадянських країн. Популярні програми навчання для чинних лідерів (International Visitor Program) та лідерів потенційних (Muskie Program) також найактивніше діяли саме в Україні, що спричинило швидке формування проамериканської правлячої еліти. У 2004 р. уряд США залучив до участі в програмах навчання, обміну тощо. понад 65 000 громадян України. [86, с. 20]. Це було зумовлено передусім проведенням президентських виборів 2004 р. Учасники цих програм фокусувались переважно на вивченні демократичних

принципів партійного будівництва та політичної діяльності. Після 2004 року, з урахуванням досягнутих результатів, чисельність учасників програм і обсяги фінансування програм публічної дипломатії США помітно скоротились.

Головною інституцією публічної дипломатії США в царині демократизації виступає Агентство міжнародного розвитку (USAID). Серед основних функцій Агентства - формування позитивного образу та реалізація геостратегічних інтересів США в тих країнах, де воно функціонує [96, с. 128]. Кошти, що виділялись американським Конгресом на реалізацію програм політичного реформування, реалізовувались через представництво USAID в Україні, відкрите на у 1992 р. Основними партнерами USAID в реалізації завдання «сприяння розбудові демократичної політичної системи за широкої участі громадян» [36]. виступали Національний демократичний інститут, Міжнародний республіканський інститут, фонди «Євразія» і «Internews Network», IREX та ін. [86, с.21]. Специфіка роботи Агентства є мережевий принцип розподілу фінансових ресурсів: USAID розробляло рамкові програми публічної дипломатії і стежило за їх виконанням на національному рівні, тоді як зазначені партнери формували конкретні грантові програми для стейкхолдерів в Україні. По суті, саме українські неурядові організації виступали інструментами реалізації проектів USAID, до того ж

грантоотримувачі не завжди знали, що джерелом фінансування їх діяльності є США.

Українські організації, які отримували гранти від Агентства міжнародного розвитку, Національного демократичного інституту або Міжнародного республіканського інституту, мали звітувати про реалізацію проекту. Більшість проектів досліджуваного періоду фокусувались на забезпеченні прозорості виборчої системи України. Зокрема, у 1995-1996 рр. USAID запустило масштабну програму демократизації України «Демократія і управління».

Українська філія Агентства реалізувала кілька проектів в межах цієї рамкової програми американської публічної дипломатії, спрямованих на підтримку громадянського суспільства, здатного на політичні акції і проведення прозорих виборів. Аналіз документів Конгресу США, USAID, а також українських неурядових організацій засвідчує колосальну увагу США до виборів і перемоги ліберальних кандидатів і партій в Україні. Крім того, Агентство міжнародного розвитку фінансувало проекти з реформування законодавства, партійного будівництва та підтримки нових НУО і ЗМІ в Україні. Основними методами імплементації цих проектів були тренінги, семінари, круглі столи конференції, для спостерігачів, парламентарів, представників НУО, ЗМІ, політичних партій. Агентство міжнародного розвитку підтримувало видання інформаційних брошур, листівок, проведення громадських заходів а також програми стажування урядовців, освітян, науковців. Загалом, експерти наголошують на значній результативності діяльності USAID в зазначений період.

Починаючи з 1996 р., USAID розпочало навчання українських урядових осіб і політиків – близько 700 осіб щороку. Про результативність цієї діяльності свідчить той факт, що президент Л. Кучма залучав експертів Агентства міжнародного розвитку для розробки національного законодавства в галузі державного управління та приватного підприємництва. Пізніше, у 2005 р. за кошти Агентства Національний демократичний інститут реалізував спеціальну програму допомоги українському уряду, спрямовану на вдосконалення методів врядування та залучення молодих кадрів до вищих ешелонів української влади. 40% випускників програми стажувань при українському парламенті посіли високі державні посади (члени Центральної виборчої комісії, заступник міністра з молодіжної політики, заступник міністра юстиції) [86, с.22]. Загалом, за перші десять років діяльності Агентства міжнародного розвитку США в Україні вдалося створити «пул» лояльних політиків і експертів, які реформували

національне законодавство і сформували легальну базу для проведення виборів на багатопартійній основі.

Популярність серед частини українського електорату Комуністичної партії, а також помітний спротив багатьох депутатів Верховної Ради України впровадженню демократичних норм і процедур стали чинниками ініціювання Агентством міжнародного розвитку США масштабної «Програми політичного процесу та партійного будівництва» («Political Process and Party-Building Program») в Україні. Її місія – сформувати партії і навчити їх лідерів і активістів основам політичних технологій. У 1995 р. Національний демократичний інститут і Міжнародний республіканський інститут провели серію семінарів для українських парламентарів і політиків місцевого рівня зі створення партійних і політичних коаліцій. Був також створений Комітет виборців України (the Committee of Voters of Ukraine), метою діяльності якого була і лишається мобілізація громадян у період виборів, а також здійснення спостереження за ними. Під час перших демократичних і прозорих виборів до Верховної Ради 1995 р. USAID мобілізувало понад 4000 волонтерів для моніторингу виборчого процесу. А в 1998 р. Агентство міжнародного розвитку домовилося з Центральною виборчою комісією України про проведення централізованого навчання 15 000 спостерігачів. На думку Д. Висоцького, до 2004 р. Комітет виборців України стане стратегічним ресурсним центром для мобілізації НУО, пов'язаних із залученням виборців на виборах і проведенням політичних акцій, а ЦВК України буде майже повністю залежати від технічної допомоги, що надходить від Агентства міжнародного розвитку [86, с.22].

У 1996 році для підтримки ініціатив, які сприяють створенню відкритих і конкурентоспроможних політичних та економічних систем, а також захищають права людини, було засновано Фонд сприяння демократії Посольства США в Україні. Фонд сприяння демократії координується Відділом преси, освіти

та культури Посольства США. Він здійснює фінансову підтримку проектів, які сприяють розвиткові громадянського суспільства та підвищують громадську активність в Україні. Програма виділяє грантові кошти на реалізацію оригінальних і розрахованих на перспективу проектів, які зосереджені на перетвореннях у вказаних сферах, але не обмежуються цими тематичними пріоритетами. З часу свого заснування, Фонд сприяння демократії профінансував понад 1000 проектів, реалізованих українськими громадськими організаціями [41]. .

На початку 2000-х років партійне будівництво виступало очевидним пріоритетом публічної дипломатії США в Україні. Близько 85 млн доларів щороку спрямовувалося на формування українських партій, що втричі більше , ніж аналогічні витрати на рф. Водночас лише 28 млн були асигновані на програми обмінів в галузі культури і освіти. Успіхи партійного будівництва зумовлювались створенням Сполученими Штатами міцного людського демократичного капіталу: понад 16 000 активних громадян України ., починаючи з 1993 р., пройшли навчання в цій області, а в 2001 р. число партійних лідерів, навчених в США, досягло безпрецедентної цифри – 2300 осіб, що в чотири рази більше, ніж у попередні роки. До 2005- 2006 рр. щорічно уряд США організував навчання понад 2000 українських політичних активістів, а також збільшив число депутатів Верховної Ради для проходження стажування в США. Більше 30 депутатів щорічно відвідували американський Конгрес для опанування процедури проходження законів і побудови партійних коаліцій. Починаючи з 2001 р., понад сто представників українського уряду і ЗМІ проходили стажування в США в рамках програми з вивчення виборчих технологій. Згідно зі звітами експертів Агентства міжнародного розвитку, їм вдалося зробити роботу Верховної Ради прозорою і більш демократичною, створити партії демократичного спрямування і мобілізувати молодь. До 2001 р.

близько 100 лідерів різних партій і понад 200 представників політичних об'єднань пройшли навчання з організації вуличних кампаній під час виборів.

Окрім цього, до 2002 р. Міжнародний республіканський інститут мав у своєму активі понад 25 000 навчених спостерігачів, які також представляли різні партії по всій Україні [86, с.23].

Зміна політичної системи і формування сталої демократичної політичної культури залежить від результативності створення незалежних ЗМІ. Агентство міжнародного розвитку приділяло багато уваги формуванню незалежних теле - і радіоканалів, а також друкованих ЗМІ в Україні. Був створений Центр незалежних ЗМІ, який став ресурсним центром для розподілу американських грантів та для навчання українських журналістів етиці незалежного репортера. Пізніше при Посольстві США в Києві був відкритий Фонд розвитку ЗМІ (Media Development Fund), який також фінансував українські медіапроекти. Як свідчать експерти USAID, імплементація цього проекту йшла складно, нашоухуючись на опір з боку уряду та інших політичних сил України. Однак крок за кроком нові телеканали зуміли відвоювати години мовлення, а незабаром на базі Центру незалежних ЗМІ був створений і перший окремий канал телемовлення. У 2002 р. був здійснений найефективніший мережевий проект «Телекритика». Українські журналісти за рахунок коштів США створили перше Інтернет-телебачення, яке брало активну участь у президентських перегонах та подіях Помаранчевої революції. Крім цього, даний проект моніторив українські ЗМІ на предмет їх залежності від тих чи інших політичних сил. За рахунок гранту USAID канал також створив програму «Демократія і управління» і спільно з Центральною виборчою комісією підготував чотири телевізійні передачі з метою підвищення рівня громадянської самосвідомості українців [86, с.23].

На населення України свою інформаційну діяльність спрямовують двоє власне американських мовників - «Голос Америки» та «Радіо Вільна Європа/Радіо

Свобода». Переважна увага надається ними питанням розвитку демократичних цінностей та інститутів, зміцнення ринкової економіки та громадянського суспільства, забезпечення прав людини, розширення НАТО, проведення військових кампаній США за кордоном, утвердження свободи слова та незалежності ЗМІ. Проте, на думку І. Сухорольської, «порівняно з часами холодної війни вплив указаних телерадіомовників на масову аудиторію в Україні є незначним» [102, с.145].

Заходи публічної дипломатії здійснює також відділ преси, освіти та культури Посольства США в Україні. Відділ підтримує мережу громадських інформаційних ресурсних центрів по всій Україні. До цієї мережі входять 29 центрів «Вікно в Америку» в різних областях України. Кожен Центр - це приклад партнерства між урядом США та українською бібліотекою, яка надає простір та адміністративний персонал. Центри «Вікно в Америку» відкриті з метою надання актуальної інформації про США та поповнення фондів бібліотек англomовними виданнями. Їхня місія полягає в сприянні взаєморозумінню між США і Україною. Це досягається шляхом надання інформації про США: їхню історію, уряд, суспільство та цінності, а також про американські програми допомоги та обміну. Кожен центр «Вікно в Америку» є місцем для проведення різноманітних заходів, мета яких - спілкування між українцями та американцями. Регулярні виступи американських фахівців, працівників Посольства, науковців програми Фулбрайт, добровольців Корпусу Миру та інших американських громадян сприяють покращенню взаєморозуміння між американським та українським народами. Через ці центри поширюються матеріали про США, зокрема публікації Бюро міжнародних інформаційних програм Державного Департаменту США. Тут також зустрічаються випускники програм, що фінансуються американським урядом,

проводяться семінари, фотовиставки, лекції, презентації американських фільмів і літературних творів та інші заходи публічної дипломатії США [39].

У 2015 році у Києві був відкритий Американський дім з місією сприяти процвітаючому та демократичному майбутньому України шляхом інвестування у великий потенціал молодих лідерів України та зміцнення зв'язків між українцями та американцями. Через Посольство США в Україні Американський дім адмініструється міжнародною громадською організацією IREX. Окрім Києва, Американські доми працюють у Львові та Одесі. Це наповнені життям простори, які надають можливості професійного та особистісного зростання та є основними ресурсами для американської культури та освіти в регіонах.

America House Kyiv – це інклюзивний та передовий культурний простір, побудований на основі спільних цінностей США та України для розширення можливостей місцевих громад, обміну ідеями та співпраці. Активна команда з дванадцяти професіоналів та професіоналок створює місце для відкритого діалогу, генерації ідей та інновацій. America House організовує широкий спектр заходів, включаючи англійські програми, майстер-класи з розвитку навичок, культурні заходи, художні виставки, концерти тощо. Інституція функціонує під гаслом «Працюй, мисли творчо, будуй культурні мости та твори зміни в нашій мережі Американських домів». З моменту відкриття у 2015 році America House Kyiv організував близько 4220 заходів: 2793 офлайн, 1071 віртуальних та 356 гібридних програм. 120 918 людей взяли участь у заходах у просторі America House Kyiv та близько 498 239 учасників приєдналися до його віртуальних програм [38].

США пропонує українським громадянам велику кількість програм академічного обміну. Секція культури Відділу преси, освіти та

культурипосольства США в Україні керує програмами професійного обміну в різноманітних галузях (від біотехнологій до журналістики і політики).

Отже, головними пріоритетами США у межах публічної дипломатії є актуальні для України проблеми реформування суспільства, а саме утвердження демократії, незалежних ЗМІ, забезпечення прав людини, охорона довкілля та інші подібні питання. «Україна і США зацікавлені у взаємній прихильності, яка обопільно потрібна їм для розширення кола демократичних країн, стабільності та економічного процвітання. Довгострокові цілі Сполучених Штатів щодо нашої країни і самої України збігаються: демократична, ринково налаштована, заможна держава, заснована на верховенстві права та інтегрована в Європу. Для США зазначені цілі є постійними і підкріплюються міцним двопартійним консенсусом... Саме тому Сполучені Штати й надалі підтримуватимуть програму реформ, яка відповідає прагненню України інтегруватися в Європу» [106, с. 282].

3.2 Роль публічної дипломатії США в підтримці боротьби України проти російської агресії

Російська агресія проти України 2014-2023 років – це загроза усьому демократичному світові. Як справедливо зазначає Д. Дубов, «сьогодні Росія – донор глобальної небезпеки, який експортує нестабільність у геополітичних масштабах: підтримка проксі-армій «ДНР» та «ЛНР» та анексія Криму, допомога авторитарному режиму Б. Асада, спроби державних переворотів у європейських країнах, відновлення мереж «корисних дурнів» чи відвертих «агентів впливу» в демократичних країнах (різноманітні «антиглобалістські», право- та ліворадикальні молодіжні течії та взагалі будь-які деструктивні та антисистемні

сили в Європі), втручання в процедури демократичних виборів (США, Франція), спроби розпалити сепаратистські рухи по всьому світу (Іспанія, Італія, США)». [91, с.6].

Оскільки нинішні методи інформаційно-пропагандистського впливу росії на суспільну думку демократичного Заходу та України є стереотипними і аналогічними тим, що застосовував СРСР в період холодної війни, історичний досвід США зі стримування кремлівської ідеологічної експансії є вкрай важливий. Американська контрмодель інформаційної роботи біполярної епохи наразі активно імплементується у стратегію публічної дипломатії України щодо її агресивного сусіда.

Передусім за підтримки США Україна координує свою публічну дипломатію з розбудовою єдиної системи стратегічних комунікацій держави. За роки війни на цьому шляху зроблено декілька важливих кроків. 22 вересня 2015 р. Секретар РНБО України О. Турчинов та Генеральний секретар НАТО Є. Столтенберг підписали Дорожню карту Партнерства у сфері стратегічних комунікацій. Задля презентації зарубіжним партнерам українського бачення розвитку системи страткому було затверджено План заходів із реалізації Дорожньої карти Партнерства у сфері стратегічних комунікацій між Радою національної безпеки і оборони України та Міжнародним секретаріатом НАТО. [91, с 137]. Указом Президента України від 24 вересня 2015 р. № 555 було затверджено нову редакцію Воєнної доктрини України, в якій «стратегічні комунікації» визначені як «скоординоване і належне використання комунікативних можливостей держави – публічної дипломатії, зв'язків з громадськістю, військових зв'язків, інформаційних та психологічних операцій, заходів, спрямованих на просування цілей держави» [1]. Отже, публічну дипломатію визнано однією з важливих складових елементів всієї системи стратегічних комунікацій держави. В ухваленій у 2017 р. Доктрині

інформаційної безпеки України [3] додатково визначено поняття «стратегічний наратив» та «урядові комунікації», а загальну відповідальність за розбудову українського страткому покладено на Міністерство інформаційної політики України. У 2020 р. у новій редакції Стратегії національної безпеки України також зафіксоване завдання розбудови системи стратегічних комунікацій, до якої активно долучаються Міністерство оборони України, Міністерство інформаційної політики України, Міністерство закордонних справ України, інші міністерства та відомства [98]. Національним інститутом стратегічних досліджень здійснено функціональний аналіз сфери стратегічних комунікацій, спрямований на з'ясування:

- функції органів влади, які вони виконують у межах єдиної системи реалізації стратегічних комунікацій;
- спроможності цих органів впроваджувати такі функції;
- роль і місце конкретного органу влади в загальній системі реалізації стратегічних комунікацій [92] .

Указом №121 / 2021 від 25 березня президент Володимир Зеленський ввів в дію рішення Ради національної безпеки і оборони (РНБО) України від 25 березня 2021 року "Про Стратегію воєнної безпеки України".[2] Стратегія акцентує увагу на «стратегічних комунікаціях та інформаційній політиці у воєнній сфері, сфері оборони і військового будівництва, європейській та євроатлантичній інтеграції України». Перспективна модель організації оборони України передбачає, зокрема, нівелювання переваги противника в інформаційному просторі та кіберпросторі, а також «посилення ролі дипломатичної служби в питаннях відновлення територіальної цілісності України політико-дипломатичним шляхом».

Отже, публічна дипломатія США слугує моделлю для публічної дипломатії України в контексті розбудови системи стратегічних комунікацій

України, що інтенсифікує її відсіч інформаційно-пропагандистській експансії росії.

З моменту початку російської агресії завдяки публічній дипломатії увесь світ знає про Україну, про єдність українського народу у боротьбі проти ворога. Міністр закордонних справ України Д. Кулеба характеризує сучасну публічну дипломатію як "армію гібридного фронту", "м'яку зброю широкого спектру дії в умовах гібридної війни". За його словами, «публічна дипломатія – це не алхімія і не розвага, а креативна система послідовних дій... Там, де офіційна дипломатія вимушена говорити за зачиненими дверима, публічна дипломатія говорить відкрито – у конференц-залах, галереях, квартирах, концерт-холах, на площах та вулицях. Там, де офіційній дипломатії не відкриють двері, публічну дипломатію гостинно запросять пройти всередину».[77].

Демократична спільнота на чолі зі США єдина сьогодні у своїй підтримці України. Як пише агентство Reuters, «Байден, виступаючи на заході в передмісті Вашингтона, сказав, що Путін помилково вважав, що масштабне вторгнення в Україну розвалить НАТО і Європейський союз. Натомість США і багато європейських країн згуртувалися довкола України» [71]. У свою чергу Президент України в. Зеленський висловив вдячність Президенту США Джо Байдену за те, «що він об'єднав вільний світ, коли постала російська загроза» [32].

Публічна дипломатія США щодо України наразі акцентує увагу на таких проблемах як формула миру Президента Зеленського; ідея United24, спрямована на оновлення глобальної системи безпеки шляхом створення можливостей відвернути або принаймні за 24 години зупинити будь-яку агресію; надання необхідної нашій державі зброї; санкції проти російського агресора; відновлення України після війни, включаючи шефство американських партнерів над українськими містами, регіонами або галузями, а також інвестиції в українську

економіку в майбутньому; підтримка українських переселенців до США та гуманітарна допомога цивільним в Україні. Добровольці зі США пліч-о-пліч з громадянами ще понад 90 держав воюють в лавах Іноземного легіону, а американські волонтери надають всебічну допомогу населенню в Україні. Отже, публічна дипломатія діє як на державному рівні, так і на фронті і в тилу. У рейтингу найбільш дружніх для України держав, складеного журналом Forbes на основі 11 критеріїв, зокрема, голосування на Генеральній асамблеї ООН за виведення російських військ; впровадження санкцій проти Росії та закриття для неї повітряного простору; визнання Геноциду Росії/СРСР проти України; висилка російських дипломатів; включення Росію до переліку ворожих країн; участь у конференції на підтримку України на базі Рамштайн; обсяг допомоги Україні за оцінкою Kiel Institute у грошовому еквіваленті та як частка від ВВП, а також візити вищих посадовців до України з 24 лютого до 30 травня 2022 року, США посіли друге (96 балів зі 100) після Польщі (97 балів). [78].

Дійсно, від самого початку війни допомога і підтримка США Україні є безпрецедентними. Президент США Джо Байден постійно зазначає, що Сполучені Штати продовжать надавати підтримку українцям, щоб вони могли захистити себе. [72]. Байден наголошує, що «у цей момент, коли Росія знову веде агресивну війну, аби знищити свободу й демократію, саму культуру і самобутність сусідньої України, так ясно видно все, що поставлено на карту, – свобода ніколи не була вільною, демократія завжди потребувала захисників» [73]. Водночас, він підкреслює, що боротьба українців – «це частина більш масштабної боротьби, яка об'єднує всіх людей» [73].

На думку американської журналістки й історикині Енн Епплбом, «українці, а особливо їхній президент Зеленський, перетворили цю справу у глобальну, аргументуючи, що вони борються за універсальні ідеї – так, демократію, але також за громадянський націоналізм, що ґрунтується на патріотизмі і повазі до

права; за мирну Європу, де суперечки вирішуються в інституціях, а не на війні; за опір диктатурі. Зеленський закликав американців пам'ятати Перл Харбор... Він закликав Європейський парламент “довести, що ви насправді є європейцями” і прийняти Україну до Європейського Союзу...Ця мова ефектина, бо вона пробуджує принципи, які об'єднують більшість європейців, американців та багатьох інших людей у всьому світі, нагадуючи їм, наскільки гіршим був світ у кривавішому минулому і наскільки гіршим він міг би бути в майбутньому, якщо ці принципи більше не мають значення» [76].

Американський історик та письменник Тімоті Снайдер акцентує увагу співвітчизників на принциповій відмінності як історії російської та української державності, так і їх історіографічної традиції: «Історія у подачі російських істориків – це історія державності, права панувати на певній території. У той час як в Україні, такі історики як Михайло Грушевський, формували історію навколо народу, тяглості його культури, мови, звичаїв, усної історії» [79].. На думку Т. Снайдера, Україна – нетипова держава, не така, яку собі уявляють на Заході...Вона має риси держави ХХІ століття, які проявилися в Україні раніше, ніж вони стануть помітними в інших західних державах, як уже не раз бувало в історії [79].

Білий Дім визначив три головні цілі стратегії США щодо України, які мають бути досягнуті в ході майбутніх самітів G7 і НАТО:

- посилення непохитної підтримки з боку США демократичної, суверенної України, а також притягнення Росії до відповідальності її за війну;
- управління руйнівними ризиками для глобальної економіки, зокрема, в контексті підвищення цін на паливо і продовольство;
- формування інформаційного бачення світу, в якому демократія здатна реалізувати свій потенціал і перемогти авторитарні і корумповані підходи.

[74].

Вагомим аргументом американської підтримки України у повномасштабній війні проти російського агресора стало схвалення 28 квітня 2022 року Конгресом США ленд-лізу для України у новому пакеті допомоги загальним обсягом \$40 млрд.

Потужними інструментами публічної дипломатії США щодо допомоги Україні виступили громадські організації та форуми, наприклад, 90-та щорічна Конференція мерів США (червень 2022), American Jewish Committee Global Forum (червень 2022), Саміт Міст Америки (квітень 2023) тощо. Звертаючись до учасників American Jewish Committee Global Forum Володимир Зеленський підкреслив: «Я знаю, що ваша допомога вже суттєва. Але ви можете використати ще більше свого впливу. Бо ми зараз маємо історичну можливість захистити нашу спільну свободу, нашу спільну безпеку, наше спільне культурне різноманіття від найбільшої хвилі ненависті з усіх, які загрожували світу останніми десятиліттями [31]. Отже, ідея єдності у боротьбі за демократію виступає ключовим інструментом публічної дипломатії США в умовах війни в Україні.

Водночас США сьогодні достатньо успішно здійснюють заходи публічної дипломатії та комунікацію із населенням України й на довготермінову перспективу. У відповідь на безпекові виклики та гуманітарну кризу, спричинені широкомасштабною російською агресією, 2023 року Фонд Германа Маршалла (the German Marshall Fund of the United States) в рамках програми «Україна: допомога, стійкість, відновлення» (Ukraine: Relief, Resilience, Recovery) оголосив новий прийом заявок для реалізації проектів громадськими організаціями та незалежними медіа України. Спираючись на більш ніж 15річну допомогу GMF у розвитку демократії через Чорноморський фонд регіонального співробітництва, U3R переслідує три широкі цілі. По-перше, це допомагає українському громадянському суспільству та ЗМІ забезпечити безпосередню

безпеку своїх співробітників; зберегти людські, організаційні та технічні можливості; та забезпечити безперебійну роботу. По-друге, він працює над підвищенням стійкості українського суспільства, підтримуючи громадських діячів і медіа, які борються з дезінформацією, допомагають найбільш вразливим соціальним групам, підтримують реінтеграцію звільнених територій і внутрішньо переміщених осіб, а також беруть участь у навчанні ризикам та участі молоді. По-третє, це сприяє якнайшвидшому та найсильнішому залученню українського громадянського суспільства та місцевих громад до планування зусиль з реконструкції, що фінансуються за міжнародне фінансування. Все це U3R робить переважно через малі та середні гранти громадським ініціативам, організаціям громадянського суспільства та незалежним ЗМІ [75].

Отже, ключовим інструментом публічної дипломатії США в Україні в умовах війни є ідея єдності усього демократичного світу у боротьбі проти російської агресії і тиранії та колективної підтримки героїчного спротиву українського народу. Ця ідея реалізується як на найвищому державному рівні через виступи Президента США Джо Байдена та стратегічні рішення Білого Дому та Конгресу з питань зовнішньої політики, так і на рівні американської громадськості, яка допомагає українцям через неурядові організації, волонтерські проекти, публічні форуми тощо. Публічна дипломатія США, що імплементується в Україні в умовах війни, спрямована на досягнення трьох взаємопов'язаних стратегічних зовнішньополітичних цілей: всебічної підтримки України задля якнайшвидшого припинення агресії Росії та притягнення останньої до відповідальності перед демократичним світом; ефективного подолання спричинених війною ризиків для глобальної економіки та забезпечення перемоги демократичного світобачення в міжнародному інформаційному просторі. Американська модель публічної дипломатії також

використовується Україною як еталон координації з загальнодержавною системою стратегічних комунікацій. Публічна дипломатія США також продовжує реалізацію проектів підтримки приватного підприємництва та інститутів громадянського суспільства в Україні, розрахованих на довгострокову перспективу і спрямованих на реінтеграцію деокупованих територій, відновлення зруйнованої господарської та соціальної інфраструктури, прискорення руху по шляху євроатлантичної інтеграції України.

ВИСНОВКИ

Таким чином, здійснений в межах нашого магістерського дослідження аналіз історіографічної та джерельної бази дозволяє стверджувати, що осмислення феномену публічної дипломатії як інструменту сучасної світової політики - важлива наукова задача, що є сферою інтересів фахівців різних галузей знань –теорії міжнародних відносин, політології, геополітики, історії. Піонерами в цій дослідницькій царині стали представники західного наукового співтовариства та політикуму, насамперед, самі американці.

У новітніх вітчизняних дослідженнях активно триває концептуалізація публічної дипломатії як засобу «м'якої сили», спрямованої на просування національних інтересів держави на глобальній арені та сприяння міжнародному громадському діалогу в контексті демократичного поступу сучасного світу.

Тематичні дослідження українських науковців в цій сфері доповнюються роботами міждисциплінарного характеру. Магістерське дослідження довело, що,

- по-перше, з моменту виникнення в політичному дискурсі концепція публічної дипломатії зазнала суттєвої еволюції, поетапно акцентуючись на відкритості як альтернативі таємній дипломатії нового часу, пропаганді як головному інструменті «холодної війни», «м'якій силі» діалогу та переконання перевагах демократії як лейтмотиві постбіполярної доби. Сьогодні цей феномен концептуалізується передусім як дво- або багатосторонній процес міжнародної комунікації, що передбачає зворотній зв'язок та створює сприятливу основу для досягнення державою своїх зовнішньополітичних цілей. Ключовими факторами зростання ролі публічної дипломатії виступають залучення громад в сферу міжнародної діяльності держави, глобалізація, прогрес в сфері інформаційних технологій. Офіційний Вашингтон активно використовує у своїй зовнішній політиці такі визначення публічної дипломатії,

як «нова публічна дипломатія» та «цифрова дипломатія»; □ по-друге, попри те, що феномен публічної дипломатії має відносно коротку історичну традицію, темпи її інституційного становлення виявились настільки бурхливими, що наразі вона є однією з домінуючих дипломатичних практик.; □ по-третє, інструментарій сучасної публічної дипломатії США охоплює аналітичні (вивчення громадської думки в зарубіжних країнах та ставлення зарубіжної аудиторії до США), інформаційні (традиційні та цифрові ЗМІ, соціальні платформи, мобільні мережі, що забезпечують інформаційну підтримку зовнішньополітичної діяльності США), освітні (академічні обміни, цільове навчання фахівців, політиків, лідерів партій, сприяння освітнім реформам в зарубіжних країнах шляхом популяризації американської системи освіти, навчальних програм та практик) та культурні (обміни і конгреси творчої інтелігенції, виставки, гастролі, видавнича діяльність, і спілкування діаспор);

- по-четверте, основною місією «нової публічної дипломатії» в світі США наразі є просування демократії і прав людини. Досягнення цих магістральних цілей забезпечується поширенням та популяризацією американських цінностей та способу життя, історії та культури США. Специфіка регіональних зовнішньополітичних цілей детермінує відмінності у підходах і масштабах американської публічної дипломатії в країнах Латинської Америки, Близького Сходу, Африки, на теренах колишнього СРСР.

- по-п'яте, публічна дипломатія США в Україні є наймасштабнішою серед усіх держав пострадянського простору. Її головними пріоритетами виступали реформування громадянського суспільства, утвердження демократії, незалежних ЗМІ, забезпечення прав людини, вільне підприємництво, охорона довкілля. Публічна дипломатія США в умовах повномасштабної війни Росії проти нашої держави спрямована на досягнення трьох взаємопов'язаних стратегічних зовнішньополітичних цілей: всебічної підтримки України задля

якнайшвидшого припинення агресії Кремля та притягнення її винуватців до відповідальності перед демократичним світом; ефективного подолання спричинених війною ризиків для глобальної економіки та забезпечення перемоги демократичного світобачення в міжнародному інформаційному просторі.

Магістерське дослідження дозволило визначити також основні проблеми сучасної публічної дипломатії США: недостатнє фінансування на тлі зумовленого стрімким технологічним розвитком подорожчання профільних програм; недостатньо оптимізований у відповідності до стратегічних зовнішньополітичних пріоритетів держави розподіл ресурсів; кадрове забезпечення; . брак інституційних реформ впродовж двох останніх десятиліть. На сьогоднішньому порядку денному - формулювання модернізованої національної стратегії публічної дипломатії, здатної оперативно реагувати на глобальні виклики, передусім на спалахи антиамериканізму у світі, що засвідчують погіршення іміджу США в очах іноземної громадськості. Зміни, що торкнулися Агентства США з глобальних медіа, стали першою фазою всеосяжного трансформаційного процесу, що має поширитися і на інші, окрім закордонного мовлення, напрямки публічної дипломатії США. Це комплексне завдання як для адміністрації Дж. Байдена, так і для його наступників, які повинні враховувати зміну зовнішньо- і внутрішньополітичної кон'юнктури..

Вивчення досвіду публічної дипломатії США у постбіполярний період становить не лише загальнотеоретичний інтерес, але й має слугувати основою для вдосконалення інституційної системи та стратегії публічної дипломатії України на її шляху демократичних трансформацій та євроатлантичної інтеграції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

ДЖЕРЕЛА

ОФІЦІЙНІ ДОКУМЕНТИ

1. Про нову редакцію Воєнної доктрини України: Указ Президента України №555/2015 Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 02.09.2015 р. URL : <http://www.president.gov.ua/documents/5552015-19443>
2. Про рішення Ради національної безпеки і оборони (РНБО) України від 25 березня 2021 року "Про Стратегію воєнної безпеки України". Указ президента України №121/2021. URL:
<https://www.president.gov.ua/documents/1212021-37661>
3. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 29 грудня 2016 року «Про Доктрину інформаційної безпеки України» : Указ Президента України № 47/2017. URL:
<https://www.president.gov.ua/documents/472017-21374>
4. Стратегія публічної дипломатії Міністерства закордонних справ України 2021-2025. 31 с. URL:
<https://mfa.gov.ua/storage/app/sites/1/%D0%A1%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%B3%D1%96%D1%97/public-diplomacy-strategy.pdf>
5. 23d Report to the Congress on the information, educational and cultural programs administered by the United States Information Agency (February 14, 1968). URL : <https://www.state.gov/documents/organization/175309.pdf>
6. 2017 Comprehensive Annual report on Public Diplomacy & International Broadcasting. URL: https://www.bbg.gov/wp-content/media/2017/09/2017_Comprehensive_Annual_Report_on_Public_Diplomacy_and_International_Broadcasting.pdf
7. 2018 Comprehensive Annual Report on Public Diplomacy & International Broadcasting. United States Advisory Commission on Public Diplomacy, December 2018. URL: <https://www.state.gov/documents/organization/287683.pdf>
8. Annual Report 2003. Broadcasting Board of Governors. P. 17. Broadcasting Board of Governors. URL: <http://www.bbg.gov/reports/03anrprt.pdf>
9. Department of State and Related Agencies Appropriations Act, 1996.

10. Evaluation & Measurement Unit (EMU). Building accountability and effectiveness in public diplomacy. U.S. Department of State. URL: <http://www.state.gov/r/ppr/emu/index.htm>
11. Fact Sheet: The President's Priorities in the Latino Community, the Obama White House Archives, 15.X.2015. URL: <https://obamawhitehouse.archives.gov/thepressoffice/2015/10/15/fact-sheetpresidents-priorities-latino-community>
12. Fiscal Year 2009 Budget Request. Executive Summary. Broadcasting Board of Governors. P. 5. Broadcasting Board of Governors. URL: http://www.ibb.gov/reports/budget/bbg_fy09_budget_request.pdf
13. Eurasia Fund (Georgia), 1999. Annual Report. URL: <https://www.eurasia.org/AnnualReports>
14. Georgia. U.S. Government Assistance to and Cooperative Activities with Eurasia, FY 2004. Report. Department of State. Bureau of European and Eurasian Affairs. Department of State. URL: <http://www.state.gov/p/eur/rls/rpt/23621.htm>
15. H.R. 1757 (ENR) - Foreign Affairs Reform and Restructuring Act of 1998. URL: <https://www.govinfo.gov/content/pkg/BILLS-105hr1757enr/pdf/BILLS105hr1757enr.pdf>
16. Middle East Partnership Initiative Offers Tools for Supporting Reform, but Project Monitoring Needs Improvement. Report to Congressional Requesters. United States Government Accountability Office, 2005. U.S. Agency of International Development. URL: www.usaid.gov
17. Public diplomacy in a changed world. URL: <https://2009-2017.state.gov/documents/organization/177198.pdf>
18. Public Diplomacy in the Middle East and South Asia: Is the message getting through?. Hearing Before the Subcommittee on the Middle East and South Asia of the Committee on Foreign Affairs. House of Representatives, 110th Congress, 1st Session. May 16, 2007. Wash. D. C.: GPO, 2007.

19. Public Law 104-134, 104th Congress. April 26, 1996; Foreign Operations, Export Financing, and Related Programs Appropriations Act of 1996. U.S. Congress, House of Representatives. URL: <https://www.congress.gov/104/plaws/publ134/PLAW-104publ134.pdf>
20. Public Law 107-228. To authorize appropriations for the Department of State for fiscal years 2002 and 2003, August 30, 2002. The Library of Congress. URL: <http://thomas.loc.gov>
21. Reorganization Plan № 8 of 1953. URL: <http://uscode.house.gov/view.xhtml?req=granuleid:USC-prelim-title5a-node84leaf141&num=0&edition=prelim>
22. S.210 – An act to establish a Department of Education, and for other purposes. URL : <https://www.congress.gov/bill/96th-congress/senate-bill/210>
23. Strategic Plan. Fiscal Years 2004–2009. U.S. Department of State and USAID. URL: <http://www.state.gov/documents/organization/24299.pdf>
24. The Evolution of American Public Diplomacy: Four Historical Insights. URL : <https://2009-2017.state.gov/documents/organization/219025.pdf>
25. United States Advisory Commission on Public Diplomacy (ACPD). Data-Driven Public Diplomacy: Progress Towards Measuring the Impact of Public Diplomacy and International Broadcasting Activities. September 16, 2014. URL: <https://2009-2017.state.gov/documents/organization/231945.pdf>
26. US Code Title 22 Chapter 33 – Mutual Educational and Cultural Exchange Program, 01/03/2012. Office of the Law Revision Counsel. US House of Representatives. URL: <http://uscode.house.gov/download/pls/22C33.txt>
27. United States Informational and Educational Exchange Act of 1948. URL : <https://www.state.gov/documents/organization/177574.pdf>
28. U.S. Government Assistance to and Cooperative Activities with Eurasia, FY 2002. Wash., D.C.: Department of State. Bureau of European and Eurasian Affairs, 2003.

- 29.U.S. Information Agency (RG 306). URL:
<https://www.archives.gov/research/foreign-policy/related-records/rg-306>
- 30.US International Broadcasting. GAO Report to the Committee on International Relations, House of Representatives, July 2003, GAO-03-772 // US General Accounting Office. URL: www.gao.gov/cgi-bin/getrpt?GAO-03-772

ОФІЦІЙНІ ЗАЯВИ ТА ПРОМОВИ ДЕРЖАВНИХ ДІЯЧІВ

31. Звернення Президента Володимира Зеленського до учасників American Jewish Committee Global Forum. 13.06.2022. URL:
<https://www.president.gov.ua/news/zvernennya-prezidenta-volodimirazelenskogo-do-uchasnikiv-am-75797>
32. Маємо використати весь наш вплив і лідерство, щоб захистити свободу й забезпечити поразку тиранії – Президент України під час участі у TIME100 Gala. 0.06.2022. URL: <https://www.president.gov.ua/news/mayemo-vikoristatives-nash-vpliv-i-liderstvo-shob-zahistiti-75693>
33. Harrison P., Assistant Secretary of State for Educational and Cultural Affairs. Remarks at the Arab International Women’s Forum, October 23, 2003. Department of State. URL: <http://www.state.gov/pd>
34. Nakamura K. H. U.S. Public Diplomacy: Background and Current Issues. CRS Report for Congress. 2009. URL: <https://sgp.fas.org/crs/row/R40989.pdf>
35. Powell C. Building Hope for the Years Ahead. U.S. Department of State Archive. URL: <https://2001-2009.state.gov/secretary/former/powell/remarks/2002/15920.htm>

МАТЕРІАЛИ САЙТІВ ДИПЛОМАТИЧНИХ УСТАНОВ ТА ГРОМАДСЬКИХ
ОРГАНІЗАЦІЙ

36. Агентство міжнародного розвитку США в Україні.
URL: <https://www.usaid.gov/uk/ukraine>
37. Американський дім / Посольство США в Україні: офіційний веб сайт. URL:
<https://ua.usembassy.gov/uk/education-culture-uk/america-house-kyiv-uk/>
38. Американський дім. Київ.
URL: <https://www.americahousekyiv.org/introductionua>
39. Вікно в Америку / Посольство США в Україні: офіційний веб сайт. URL:
<https://ua.usembassy.gov/uk/education-culture-uk/window-america-centers-uk/>
40. Корпус миру в Україні. Peace Corps Ukraine. Volunteer website. URL:
<http://www.pcukraine.org/uk/about/peace-corps-ukraine.html>
41. Фонд сприяння демократії / Посольство США в Україні: офіційний веб сайт.
URL: <https://ua.usembassy.gov/uk/education-culture-uk/democracy-grants-uk/>
42. Bureau of Educational and Cultural Affairs. The Office of American Spaces. URL:
<https://eca.state.gov/programs-and-initiatives/initiatives/office-americanspaces>
43. Bureau of Educational and Cultural Affairs. U.S. Department of State. URL:
<https://www.state.gov/bureaus-offices/under-secretary-for-public-diplomacy-and-public-affairs/bureau-of-educational-and-cultural-affairs/>
44. Bureau of Global Public Affairs. U.S. Department of State. URL: <https://www.state.gov/bureaus-offices/under-secretary-for-public-diplomacy-and-public-affairs/bureau-of-global-public-affairs/>
45. Carnegie Endowment for International Peace. <https://carnegieendowment.org/>
46. Central Asia Regional Economic Cooperation Program (CAREC). URL:
<https://www.carecprogram.org/>
47. Education. Inter-American Dialogue: Official site. URL:
<https://www.thedialogue.org/programs/programs/education/>
48. Eurasia Foundation. URL: <https://www.eurasia.org/>
49. Ford Foundation. URL: <https://www.fordfoundation.org/>

50. Global Engagement Center. U.S. Department of State.
URL: <https://www.state.gov/bureaus-offices/under-secretary-for-public-diplomacy-and-public-affairs/global-engagement-center/>
51. Global Entrepreneurship Program. United States Department of State, 2010. URL: <https://2009-2017.state.gov/e/eb/cba/entrepreneurship/gep/index.htm>
52. Iraqi Young Leaders Exchange Program. URL: <https://www.iylep.org/>
53. John D. and Catherine T. MacArthur Foundation. URL: <https://www.macfound.org>
54. Middle East Partnership Initiative. United States Department of State. URL: <https://mepi.state.gov/about-mepi/>
55. Office of Global Youth Issues. U.S. Department of State. URL: <https://www.state.gov/bureaus-offices/under-secretary-for-public-diplomacy-and-public-affairs/office-of-global-youth-issues/>
56. Office of Public Diplomacy and Public Affairs. U.S. Department of State. URL: <https://www.state.gov/bureaus-offices/secretary-of-state/office-of-the-legaladviser/office-of-public-diplomacy-and-public-affairs/>
57. Pan-Africa Youth Leadership Program (PAYLP) URL: <https://www.meridian.org/programs/paylp/>
58. Peace Corps. URL: <http://www.peacecorps.gov/>
59. Rockefeller Foundation. URL: <https://www.rockefellerfoundation.org>
60. Under Secretary for Public Diplomacy and Public Affairs. U.S. Department of State [Офіційний сайт Державного департаменту США]. URL: <https://www.state.gov/bureaus-offices/under-secretary-for-public-diplomacy-and-public-affairs/>
61. United States Advisory Commission on Public Diplomacy URL: <https://www.state.gov/bureaus-offices/under-secretary-for-public-diplomacy-and-publicaffairs/office-of-policy-planning-and-resources-r-ppr/united-states-advisory-commission-on-public-diplomacy/#:~:text=Sin>

62. United States Agency for Global Media (USAGM) URL: <https://www.usagm.gov/>
63. United States Information Agency. A Commemoration. URL: <http://dosfan.lib.uic.edu/usia/abtusia/commins.pdf>
64. USAID. URL: <https://www.usaid.gov/>
65. U. S. Department of State, Dictionary of International Relations Terms. URL: <https://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=uc1.31210024732156;view=1up;seq=1>
66. US Department of State. Official site of the US Department of State. URL: <https://www.state.gov/>
67. US Refugee Admissions Program. United States Department of States, 2009. URL: <https://2009-2017.state.gov/j/prm/ra/index.htm>
68. What is Public Diplomacy? The US Center on Public Diplomacy. URL: <http://uscpublicdiplomacy.org/page/what-pd>
69. Winning the cold war: the U. S. ideological offensive. URL: <https://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=umn.31951t00350858x&seq=1>
70. Women2Women/ URL: <https://www.epwomen2women.org/>

ПУБЛІКАЦІЇ ЗМІ

71. Байден занепокоєний тим, що в Путіна зараз немає виходу з війни проти України. 10.05.2022. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-bidenputin/31842321.html>
72. Байден: Україна має сама вирішувати як вона хоче досягти миру. 26.05.2023. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3499251-ukraina-mae-samavirisuvati-ak-vona-hoce-dosagti-miru-bajden.html>
73. Байден: Україна перебуває на передовій боротьби за свободу і демократію. 31.05.2022. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3496101-bajdenukraina-perebuvaе-na-peredovij-borotbi-za-svobodu-i-demokratiu.html>

74. Все стосуються України: у Байдена назвали три ключові цілі самітів НАТО і G7. 22.06.2022. URL: <https://podrobnosti.ua/2450461-vse-stosujutsja-ukrani-ubajdena-nazvali-tri-kljuhov-tsl-samtv-nato-g7.html>
75. До 25 000 дол США – гранти для реалізації проєктів громадськими організаціями та незалежними медіа України. URL: <http://www.chaszmin.com.ua/do-25-000-dol-ssha-granty-dlya-realizatsiyiproektiv-gromadskymy-organizatsiyamy-ta-nezalezhnymy-media-ukrayiny-3/>
76. Еплбом Е. Україна мусить перемогти. 23.03.2022. URL: <https://localhistory.org.ua/texts/kolonki/enn-eplbom-ukrayina-musit-peremogti/>
77. Кулеба Д. Публічна дипломатія – нова зброя України в умовах гібридної війни. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/experts/2015/09/23/7038633/>
78. Ланда В., Гненний К. Рейтинг друзів України. 20 країн, які найбільше допомогли Україні з моменту російського вторгнення. 31.05.2022. URL: <https://forbes.ua/inside/rejting-druziv-ukraini-20-krain-yaki-naybilshedopomogli-ukraini-z-momentu-rosiyskogo-vtorgnennya-rejting-forbes-310520226292>
79. Чурікова Н. Про Україну дізналися у світі, бо вона захищається – Тімоті Снайдер. 05.06.2022. URL: <https://ukrainian.voanews.com/a/6604333.html>
80. Clinton vows to thwart new Soviet Union // The Financial Times, December 7, 2012. URL: <https://www.ft.com/content/a5b15b14-3fcf-11e2-9f71-00144feabdc0>

ЛІТЕРАТУРА

81. Балабанов К., Трофименко М. Публічна дипломатія як відповідь на виклики сучасності. *Україна дипломатична*, 2013. Вип. 14, 989–1021. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi->

[bin/irbis_nbu/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN
&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/ukrdip_2013_14_60.
pdf](http://bin/irbis_nbu/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/ukrdip_2013_14_60.pdf)

82. Балабанов К., Трофименко М. Структура публічної дипломатії США. 709-719. URL: https://repository.mdu.in.ua/jspui/bitstream/123456789/529/1/struktura_pd.pdf
83. Бафоев Ф. М. Культурна дипломатія в системі міжнародних зв'язків на пострадянському просторі. *Молодий вчений*. 2016. №6. С. 662-667. URL: <https://moluch.ru/archive/110/25748/>
84. Белоусова Н. Б. «М'яка» сила як потенціал зовнішньополітичного впливу держави. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*, 2012, Вип. 107, Ч. 1, 148–151.
85. Висоцький О.Ю. Публічна дипломатія: конспект лекцій. Частина I. Дніпро: СПД «Охотнік», 2020, 56 с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Vysotskyi_Oleksandr/Publichna_dyplomatiia_konspekt_lektsii_Chastyna_I.pdf?
86. Висоцький О.Ю. Публічна дипломатія: конспект лекцій. Частина II. – Дніпро: СПД «Охотнік», 2020. 48 с. URL: <https://xp4stm90bvzr.frontroute.org/s11/6/1/9/3/1/61931.pdfhttps://xp4stm90bvzr.frontroute.org/s11/6/1/9/3/1/61931.pdf>
87. Гавриленко І. Особливості здійснення публічної та культурної дипломатії США. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. Історія. 2(129). 2016. С. 9-13.
88. Герасимчук Т.Ф. Теоретико-концептуальні основи та методи дослідження міжнародних відносин. *Український історичний журнал*, 2006, № 5, 186-199. URL: http://resource.history.org.ua/publ/journal_2006_5_186
89. Гуцал С. Публічна дипломатія та стратегічні комунікації: визначення

концептуальних основ. URL:

http://journals.iir.kiev.ua/index.php/pol_n/article/viewFile/2769/2473

90. Дипломатія публічна. Українська дипломатична енциклопедія: у 2 т. / редкол.: Л. В. Губерський (гол.) та ін. Київ: Знання України, 2004, Т. 1.
91. Дубов Д. В. Публічна дипломатія США в добу Холодної війни. Як США завойовували «серця і розум людей» (у дзеркалі розсекречених документів ЦРУ): аналіт. доп. Київ: НІСД, 2020. 164 с. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2021-09/analytrep_01_2021.pdf
92. Дубов Д. В., Баровська А. В. Функціональний аналіз сфери стратегічних комунікацій (скорочена версія). *Стратегічні пріоритети*. 2016. № 4 (41). С. 105–112
93. Завада Я. І., Дударчук В. І. Публічна дипломатія як засіб «м'якої сили» США на Близькому Сході. *Політичне життя*. No 3. 2021. URL: <https://jpl.donnu.edu.ua/article/view/11110>
94. Коротков Д. Концепція «м'якої сили» в контексті зовнішньополітичної стратегії України. *Грані*, 2015, No 3(119), 13–17.
95. Левченко О. В. Реалізація «м'якої сили» для просування національних інтересів. Збірник наукових праць Центру воєнно-стратегічних досліджень Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського, 2014, No 3(52), 40–44.
96. Місюк І. Інституційне забезпечення громадської дипломатії США. Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку. Збірник наукових праць. Львів: Вид-во Нац. ун-ту «Львівська політехніка», 2013. Вип. 25, 124 – 130. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Unir_2013_25_23

97. Нікулішин Н. Основні підходи до розкриття змісту поняття «м'яка сила» у сучасній вітчизняній науці. *Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку*, 2014, Вип. 26, 32–37.
98. Петров В. В. Щодо становлення системи стратегічних комунікацій органів державної влади у контексті розвитку відносин з НАТО. *Стратегічні пріоритети*. 2016. № 4 (41). С. 24–29
99. Розумюк В. Культурно-пропагандистський вимір сучасної зовнішньої політики США. *Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку*. Львів: Львівський національний політехнічний інститут, 2006. Вип. 17. С. 28-33.
100. Руднєва В. Публічна дипломатія: теоретичні основи застосування нової інформаційно-комунікаційної технології в державному управлінні. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України*, 2012, № 1.
101. Семченко О. «М'яка сила» державияк потенціал іміджу України. *Політичний менеджмент*, 2012, № 4–5, 265–272.
102. Сухорольська І. Заходи громадської дипломатії іноземних держав як засіб впливу на масову аудиторію в Україні. *Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку*. Львів: Вид-во Нац. ун-ту «Львівська політехніка», 2014. Вип. 26, 141-147. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Unir_2014_26_25
103. Тищенко-Тишковець О.М. Трансформація публічної дипломатії Сполучених Штатів Америки: від легітимізації «жорсткої сили» до побудови діалогу зі світом. *Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»*. Політологія. Соціологія. Право: Зб. наук. праць. Київ: ІВЦ «Політехніка». 2009. № 4. 28-32

104. Фесик О. Категорія «м'яка сила» у дослідженнях міжнародних відносин. *Науковий вісник Одеського національного економічного університету*, 2015, № 11, 196–209.
105. Ціватий В. Публічна дипломатія: традиції, тренди та виклики (досвід і пріоритети для України). URL: <http://uaforeignaffairs.com/ua/ekspertnadumka/view/article/publicnadiplomatiya-tradiciji-trendi-ta-vikliki-dosv/>
106. Черцова О. В. Демократизаційна політика США щодо України в період глобальних міжнародно-політичних трансформацій постбіполярності. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. Випуск 102 (Частина I), 2011, 270-283. URL: <http://apir.iir.edu.ua/index.php/apmv/article/view/2199>
107. Шемаєва Г. В. Місце культурної дипломатії в міжнародних відносинах. *Вісник ХДАК*. Випуск 52. 2018. С. 71-79
108. Ashna, Hesamoddin & Jafari Haft Khani, Nader. Public Diplomacy & Foreign Policy: Links and Goals. *Journal of Political Knowledge*. 2007. № 5
109. A Smarter, More Secure America. Report by Craig Cohen, Joseph S. Nye Jr., and Richard L. Armitage. The CSIS Commission on Smart Power. November 6, 2007. URL: <https://www.csis.org/analysis/smarter-more-secure-america>
110. Botes M. (2007). The Public Diplomacy of the United State of America in the war on Terror URL: <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.874.4251&rep=rep1&type=pdf>
111. Clarke J. F. Wanted, a Statesman!. URL: <http://bit.ly/2Agp7sg>
112. Critchlow, J. (2004). Public Diplomacy during the Cold War. The Record and Its Implications. *Journal of Cold War Studies*. Vol. 6. № 1. Winter 2004. P. 75–89.
113. Cull, N. J. (2006). Public diplomacy before Gullion: the evolution of a phrase.

- USC Center on Public Diplomacy. URL: <https://www.uscpublicdiplomacy.org/blog/publicdiplomacy-gullion-evolutionphrase>
114. Cull, N. J. Public Diplomacy: Taxonomies and Histories. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*. Vol. 616, Public Diplomacy in a Changing World (Mar., 2008), pp. 31-54
URL: <https://www.jstor.org/stable/25097993>
115. Dole, B. (1995). Shaping America's Global Future. *Foreign Policy*. No. 98 pp. 28-43. URL: <https://doi.org/10.2307/1148955>
116. Farwell J. P. (2012). Persuasion and power: The art of strategic communication. Washington, DC: Georgetown University Press. 304 p.
117. Fitzpatrick, Kathy R. (2004). U. S. Public Diplomacy telling America's story. *Vital Speeches of the Day*. Vol. 70, № 13. P. 412–417.
118. Gershman, J., Zaharna, R.S. (2005). The Unintended Consequences of Crisis Public Diplomacy: American Public Diplomacy in the Arab World. *Foreign Policy In Focus (FPiF)*, September 30. URL: https://fpif.org/the_unintended_consequences_of_crisis_public_diplomacy_american_public_diplomacy_in_the_arab_world/
119. Green, F. (1988). American Propaganda Abroad. New York: Hippocrene. 210 p.
120. Gregory, B. (2008). Public Diplomacy: Sunrise of an Academic Field. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*. Vol. 616, Public Diplomacy in a Changing World). 274-290. URL: <https://www.jstor.org/stable/25098004>
121. Gul, M. (2015). Public diplomacy or propaganda: a case study of VOA Deewa

- Pashto radio service for the tribal region of Pakistan & Afghanistan. Dissertation. 304 p. URL: http://purl.flvc.org/fsu/fd/FSU_2015fall_Gul_fsu_0071E_12726
122. History of public diplomacy. American's Mixed Image Abroad. (2002). A Gannett News Service special report. July 14, URL: <http://www.gannettonline.com/gns/mideast/diplomacy.htm>
123. Johnson S., Dale H. How to Reinvigorate U. S. Public Diplomacy. URL: <http://www.heritage.org/node/18418/print-display>
124. Joumane, C. (2010). Public diplomacy: a conceptual framework. 321 p. URL: https://www.culturaldiplomacy.org/academy/pdf/research/books/public_diplomacy/Public_Diplomacy_-_A_Conceptual_Framework_-_Joumane_Chahine.pdf
125. Kraidy, M. (2008). Arab Media and US Policy: A Public Diplomacy. Scholarly Commons. URL: http://repository.upenn.edu/asc_papers/182
126. Kristin, M. Lord. Voices of America: U.S. Public Diplomacy for the 21st Century. URL: https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2016/06/11_public_diplomacy_lord.pdf
127. Kruckeberg, D., Vujnovic M. (2005). Public relations, not propaganda, for US public diplomacy in a post-9/11 world: Challenges and opportunities. *Journal of Communication Management*. Vol. 9. Is. 4. 296–304
128. McEvoy-Levy, S. (2001). American Exceptionalism and US Foreign Policy: Public Diplomacy at the End of the Cold War. New York: Palgrave. 256 p.
129. Melissen, J. (2005). The new public diplomacy: soft power in international relations. New York: Palgrave Macmillan. 246 p. URL: https://culturaldiplomacy.org/academy/pdf/research/books/soft_power/The_New_Public_Diplomacy.pdf
130. Mytsyk, L. (2021). Specifics of the development of digital diplomacy as a direction of public diplomacy. *Актуальні проблеми сучасних міжнародних*

- відносин. *Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції*. 05-06 листопада 2021 р., м. Дніпро. / ред. кол.: І.В. Іщенко, І.К. Головка, П.Г. Петров. Дніпро: ПРІНТДІМ. 384 с., С.238-243
131. Nye, J. (1990). Soft Power. *Foreign Policy*, No. 80, Twentieth Anniversary. Autumn. P. 153-171. URL: <https://www.jstor.org/stable/1148580?origin=crossref&seq=1>
132. Nye, J. (1991). *Bound To Lead: The Changing Nature Of American Power*. New York: Basic Books; Revised ed. 336 p.
133. Nye, J. (2004). *Soft Power: the means to success in World Politics*. N.Y.: Perseus Publishing, URL: https://www.academia.edu/28699788/Soft_Power_the_Means_to_Success_in_World_Politics_Joseph_S_Nye_Jr?auto=download
134. *Public Diplomacy: USA Versus USSR* (1986). Hoover Institution Press Publication, 231 p
135. Rugh, W. A. (2006). *American encounters with Arab: The «soft power» of U.S. public diplomacy in the Middle East*. Westport, Conn: Praeger Security International. 240 p.
136. Rugh, W. A. (2018). *Challenges for U.S. Public Diplomacy in the Age of Trump*. *Arab Media&Society*. URL: <https://www.arabmediasociety.com/challenges-for-u-s-public-diplomacy-in-the-age-of-trump/>
137. Satloff, R. *A Practical Guide to Tapping America’s Underappreciated, Underutilized Anti-Islamist Allies across the Muslim World*. URL: https://www.hoover.org/sites/default/files/uploads/documents/0817945423_181.pdf
138. Trofymenko M. (2014). *U.S. Public Diplomacy Structural Analysis*. *Вісник Маріупольського державного університету*. Серія : Історія. Політологія. No 11. 212-220.

139. Vest N. (2021). Reevaluating U.S. Partnerships in the Middle East Under the Biden Administration. Rand Corporation URL: <https://www.rand.org/blog/2021/03/reevaluating-us-partnerships-in-the-middleeastunder.html>
140. Welch, D. (1999). Powers of Persuasion. *History Today*. 49. August. P. 24–26